

סדר מצוה יומית מצות המלך

הנקרא סמ"ה - והוא סדר מצות היום
מיוסד ללמוד מצוה אחת בכל יום
מתקנה חד מבעלי התוספות
רבינו יצחק מקורביל בעל הסמ"ק ז"ל

סדר הלימוד לחודש
תמוז תשפ"ו

מאת כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק בעל משנה הלכות
מאונגוואר זצוקללה"ה

תפלה קצרה לפני לימוד המצוות

מאת כ"ק מרן אדמו"ר זצוקלה"ה

רבוֹן העוֹלָמִים מֶלֶךְ עֶלְיוֹן אֲדוֹן הַכֹּל אֵב
תַּרְחֻמִּים וְהַסְלִיחוֹת מוֹרִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּקִדָּה וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה עַל
אֲשֶׁר בְּחֶרֶת בְּנוּ מִבֶּל הָעַמִּים וְהַבְדֵּלְתָנוּ מִן
הַתּוֹעִים וְקִרְבָּתָנוּ לַעֲבוּדְךָ וְנָתַתָּ לָנוּ תוֹרַת
אֱמֶת חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים יִשְׂרָאֵל וְחַי עוֹלָם נִמְעַת
בְּתוֹכָנוּ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרֵאתָ:

אֲנֵא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים פֶּתַח לִבֵּנוּ בְּתוֹרְתְךָ
וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף נַפְשֵׁנוּ וּמִבְּנֵיךָ
תְּבַיְנֵנוּ לְהַבִּין וְלַהֲשִׁיב לְשִׁמְעֵי לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד
לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת וְלִקְוֶם אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד
תוֹרְתְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּאַהֲבָה לְכוֹן לְאַמְתָּה וְלַהֲבִין
עִמָּךְ סוּדוֹתֶיךָ, וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל שְׂגִיאַת וּטְעוּת,
וְתִשֵּׁם בְּלִבֵּנוּ אֶהְיֶיךָ וְיִרְאַתְךָ כֹּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְכוּף
אֶת יִצְרָנוּ לְהִשְׁתַּעֲבֵד לָךְ וְתַתְּנֵנוּ לְחֵן לְחֶסֶד
וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רֹאֵנוּ, וְשִׁירָאוּ
מַעֲלוֹתֵינוּ וְלֹא חֲסִירוֹנוֹתֵינוּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ מֵהֶם,
וְתִגְבִּיהַ קִרְנֵנוּ לְמַעַלָּה, וְתַצִּילֵנוּ מִכָּפַר כָּל אוֹיֵב,
וְכָל חַוְשָׁבִים עָלֵינוּ רָעָה מִהֲרָה הַפֵּר עֲצָתָם
וְקַלְקַל מַחֲשַׁבְתָּם וַעֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמוֹכָה אוֹת:

וְהִרְנֵי בּוֹלֵל עֲצָמֵי בָשֶׁם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלִמּוּד
הַמִּצְוֹת וְהַלְבוּתֵיהֶם שְׂאֵנִי לִלְמוֹד הַיּוֹם
וּבְכָל יוֹם, וְלֵאמֹר כָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הַקְדוּשִׁים
וְלַהֲבִלָּל בָּהֶם בְּכֹל וּפְרָט, וְיֵהָא לִלְמוֹד זֶה עוֹלָה
לְפָנֶיךָ אֲבִינוּ מִלִּבֵּנוּ כְּאֵלּוּ קִימַתִּי כָּל מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ
חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו וְגִזְרוֹתָיו וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׂפָתֵינוּ,
וְזִכּוֹת מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה עֶבֶד נֶאֱמָן אֲשֶׁר עַל יָדוֹ
נָתַתָּ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת יַעֲמֹד לָנוּ וְלְכָל יִשְׂרָאֵל וְנִהְיָה
אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי אֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבֵּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלִזְמִיר תוֹרְתְךָ
לְשִׁמְחָה, וְתִמְהַר וְתַחֲיֵשׁ לְגִאֲלָנוּ עַל יְדֵי מוֹשִׁיחַ
צִדְקָנוּ וְתִבְנֶה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְשֵׁם נַעֲבֹדְךָ בִּירְאָה
כִּימֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קִדְּמוֹת:

(אחר הלימוד יאמר גם ברוך אלהינו שבראנו עולמו וכו').

מצות המלך

משנה הלכות

בהוצאת מכון

"משנה הלכות גדולות"

להוצאת ספרי

כ"ק מרן אדמו"ר הגדול זצוקלה"ה

בנשיאות כ"ק טרנ האדמו"רים שליט"א

כל הזכויות שמורות

קרית אונוואר, רמת

ת.ד. 23451

ירושלים - 9123401

02-5869097

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

U.S.A.

(718) 851-0806

הוצאה לאור:

02-5869097

דבר המערכת

ברוב חסדים ובשבח ובהודי' להשי"ת שזכינו ויצא לאור מהדורה חדשה ומאירת עינים לספר המצוות מהגה"ק רבינו בעל משנה הלכות מאונגוואר צוקללה"ה, ה"ה ספר מצות המלך עם פירוש משנה הלכות.

והנה זכו אלפי מאחב"י ללמוד וללמד ולסיים (כמה פעמים) את תרי"ג מצוות ע"פ הסדר בספר מצות המלך, והעידו על עצמם לומדים רבים שכאשר השקיעו כמה דקות ביום ללמוד את ה'מצוה היומית', אותו היום היה נשגב מאד הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

ב"ה כבר יצא לאור קונטרס חודשי הזו מהמהדורה החדשה במשך כל מחזור ל"ח ללימוד המצוות, למען זיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, כפי שהותקן והוסכם ע"י גדולי הרבנים והאדמו"רים מדור הקודם - בוני ורועי כלל ישראל אחרי החורבן, כמובא בהסכמת הספר.

ובס"ד עכשיו לרגל התחלת מחזור ל"ט ללימוד המצוות יש להשיג את הספר כולו 'מצות המלך' מהדורה חדשה בחניות הספרים או ע"י המכון.

בברכת התורה

מכון משנה הלכות

חודש תמוז נתנדב ע"י

הרה"ח ר' שלום צבי קליין שליט"א

לעילוי נשמת אביו

הרב בן ציון בן הרה"ק ר' אליעזר זאב זצ"ל

נלב"ע ו' תמוז תשע"ה

לשמוע שיעור יומי בסדר המצוות

קול אונגוואר:

605-477-4427, 3, 1

מפעל מצוה יומית

(347) 692-8777

לאזט א מעסעדש אדער שיקט א טעקסט

MitzvaYomis@gmail.com

קריאת גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל להצטרף ללימוד ה'מצוה היומית' התפרסם לקראת הופעת 'מצות המלך' - מהדורת תשכ"ג

רצוי עד כמה שאפשר שכל אחד מישראל ישתתף ללמוד את המצוה בציבור כפי שהודע בלוח "מצוה יומית" וגדולה מצוה דרבים. ובזכות לימוד וקיום המצוות נזכה לגאולה שלימה במהרה, בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

אברהם יפהן

ר"מ בית יוסף נאוואהרדק (זצוק"ל)

אברהם יהושע העשל

כ"ק אדמו"ר מקאפישניץ (זצוק"ל)

אברהם קלמנוביץ

ראש ישיבת מיר (זצוק"ל)

אהרן קאטלר

ראש ישיבת בית מדרש גבוה לעקוואד (זצוק"ל)

אליעזר זוסיא פורטיגאל

כ"ק אדמו"ר מסקולען (זצוק"ל)

גדליה שאר

ר"מ במתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יוסף אליהו בר' אליעזר הענקין

מנהל עזרת תורה (זצוק"ל)

יוסף ברויער מפפד"מ

רב ור"מ דקהל עדת ישורון (זצוק"ל)

יוסף גרינוואלד

כ"ק אדמו"ר מפאפא (זצוק"ל)

יעקב יוסף טווערסקי

כ"ק אדמו"ר מסקווירא (זצוק"ל)

יעקב קמינצקי

ר"מ מתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יצחק הוטנר

ר"מ מתיבתא חיים בערלין (זצוק"ל)

לוי יצחק גרינוואלד

גאב"ד צעהלים (זצוק"ל)

משה פיינשטיין

ראש ישיבת תפארת ירושלים (זצוק"ל)

מרדכי שלמה פריעדמאן

כ"ק אדמו"ר מבויאן (זצוק"ל)

מרדכי שלום יוסף פריעדמאן

כ"ק אדמו"ר מסדיגורא (זצוק"ל)

שלמה הלברשטאם

כ"ק אדמו"ר מבאבוב (זצוק"ל)

שמואל בלאאמוה"ג מוהרש"ב

גאב"ד מאטרסדארף (זצוק"ל)

נודע כי כ"ק אדמו"ר מגור

ה'לב שמחה' זצוקל"ה

קבע שיעור לימוד יומי בספר 'מצות המלך'.

מנחם מנדל שניאורסאהן

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש (זצוק"ל)

מבוא הספר וקריאות הקודש במלואם נדפסו בסוף חלק ב'.

לוח מצוה יומית – חודש תמוז

יום רביעי:	ט"ז תמוז
מצוה תקפ.	מחזיר גרושתו
יום חמישי:	י"ז תמוז
מצוה תקפא.	חתן לא יצא לצבא
ערב שבת:	י"ח תמוז
מצוה תקפב.	נקי יהיה לביתו
שבת קודש:	י"ט תמוז
מצוה תקפג.	לא יחבול רחיים
יום ראשון – מטו"מ:	כ' תמוז
מצוה תקפד.	השמר בנגע הצרעת
יום שני:	כ"א תמוז
מצוה תקפה.	דיני הלוקח משכון
יום שלישי:	כ"ב תמוז
מצוה תקפו.	לא תשכב בעבוטו
יום רביעי:	כ"ג תמוז
מצוה תקפז.	להשיב המשכון לבעל
יום חמישי:	כ"ד תמוז
מצוה תקפח.	ביומו תתן שכרו
ערב שבת:	כ"ה תמוז
מצוה תקפט.	עדות קרובים
שבת קודש:	כ"ו תמוז
מצוה תקצ.	לא תטה משפט גר
יום ראשון – דברים:	כ"ז תמוז
מצוה תקצא.	חובל בגד אלמנה
יום שני:	כ"ח תמוז
מצוה תקצב.	ושכחת עומר בשדה
יום שלישי:	כ"ט תמוז
מצוה תקצג.	לא תשוב לקחתו

יום שלישי – קרח:	א' תמוז
מצוה תקסה.	איסור טמא במחנה
יום רביעי:	ב' תמוז
מצוה תקסו.	יד מחוץ למחנה
יום חמישי:	ג' תמוז
מצוה תקסז.	יתד על אזנך
ערב שבת:	ד' תמוז
מצוה תקסח.	לא תסגיר עבד
שבת קודש:	ה' תמוז
מצוה תקסט.	לא תונו
יום ראשון – חקת-בלק:	ו' תמוז
מצוה תקע.	איסור קדישה
יום שני:	ז' תמוז
מצוה תקעא.	לא תביא אתנן
יום שלישי:	ח' תמוז
מצוה תקעב.	לא תשיך לאחר
יום רביעי:	ט' תמוז
מצוה תקעג.	לנכרי תשיך
יום חמישי:	י' תמוז
מצוה תקעד.	בל תאחר
ערב שבת:	י"א תמוז
מצוה תקעה.	מוצא שפתיך תשמור
שבת קודש:	י"ב תמוז
מצוה תקעז.	כי תבוא בכרם רעך
יום ראשון – פינחס:	י"ג תמוז
מצוה תקעז.	ואל כליך לא תתן
יום שני:	י"ד תמוז
מצוה תקעח.	וחרמש לא תניף
יום שלישי:	ט"ו תמוז
מצוה תקעט.	וכתב ספר כריתות

מצוה תקסה

שֶׁלֹא יָבֹא טָמֵא לְתוֹךְ הַמִּחְנֶה (לא תַעֲשֶׂה ש"ח)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא יִכָּנֶס כָּל טָמֵא תוֹךְ מִחְנֶה לוֹיָהּ, וּלְדוֹרוֹת
לְהַר הַבַּיִת, שְׁנֵאָמֵר (דברים כג, יא) 'כִּי יִהְיֶה בְּךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה
טָהוֹר מִקְרָה לְיִלָּה וַיָּצֵא אֶל מַחוּץ לַמִּחְנֶה לֹא יָבֹא אֶל תוֹךְ הַמִּחְנֶה'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. בְּדִי שֶׁלֹא לְטָמֵא מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ וּלְגַרֵּשׁ מִשָּׁם הַקָּדוֹשׁ,
שְׁגֻבּוּלוֹת חֵלֶק הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ וְאֵין כַּח בְּקִדְשָׁהּ לְחוּל
אֶלָּא בְּשִׁפְנָה מִשָּׁם הַטָּמֵא (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תַעֲשֶׂה ש"א), וְהוּא עַל דֶּרֶךְ
שְׁכָתוֹב (שמות כה, ח) 'וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם'. וְמָה שְׁנֵאָמֵר (ויקרא טז,
טז) 'הִשְׁכֵּן אֹתָם בְּתוֹךְ טָמְאָתְכֶם', בְּאַרְנוֹ בְּמִקְוֶה אַחֵר דִּהְתֵּם בְּצִבּוֹר מִיִּירֵי

משנה הלכות

בחידידושי' מדברי הרמב"ם^א שכתב מפורש
דשניהם טהורים עד שיוציא^ט.

עכו"ם אם מטמא בקרי. עכו"ם אינו מטמא
בקרי, ובשו"ת דובב מישרים (ח"א סי'
קל"ו) נסתפק בעכו"ם שמל ולא טבל אם
יהיה עליו טומאת זיבה, ובחידידושי הקשיתי
להגאון שליט"א והבאתי מתוספתא (זבים
פ"ב ה"ד) ומגמרא בנזיר (סו.) 'גר שנתגייר
מטמא מיד בזיבה', במה דברים אמורים בזמן
שנתגייר מהול, וכן כתב הראב"ד^ד 'אמר
אברהם מפורש בתוספתא אימתי בזמן
שנתגייר כשהוא מהול, אבל מל ואח"כ ראה
תולין לו כל זמן שמצטער', והכסף משנה^ה

תקסה) טומאות האסורות במחנה לוי
ודיניהם. אדם טמא

שנטמא על ידי שיצא ממנו טומאה מגופו,
כבעל קרי זב וזבה נידה ויולדת ומצורע,
אסורים לבוא למחנה לוייה והוא הר הבית
בירושלים, אבל הטמאים בטומאת מגע
מותרין ליכנס להר הבית מן התורה^ב. ובכלל
בעל קרי הם איש ואשה ששימשו והוציאו
זרע טמאים הם, וגם האשה טמאה כרואה
ולא כנוגעת^ג, וכן האשה שפלטה שכבת זרע
תוך ג' ימים הוה לה כרואה והוה טומאה
מגופה^ד. המשמש אשה ולא הוציא שכבת
זרע טהור וכן האשה טהורה עד שיוציא
האישה^ה, ועיין משנה למלך^ו והארכתי

תקסה) א. עיין יומא נו: נו. **ב.** רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ב-ג. **ג.** שם הל' אבות הטומאה פ"ה ה"ט.
ד. שם הי"א. **ה.** שם ה"י. **ו.** הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ג. **ז.** עיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קע"ב.
ח. הל' אבות הטומאה פ"ה. **ט.** ועיין איגרות משה אבן העזר סי' ע"ב, ועיין לעיל מצוה ק"פ י. הל' ממחוסרי
כפרה פ"ב ה"ד. **יא.** שם.

וְטָמְאָה דְּחוּיָהּ הִיא בְּצַבּוּר, כְּלוּמַר שֶׁהַטְּמֵאָה נִדְחִית מִפְּנֵי הַקִּדְשָׁה בְּצַבּוּר
וְאִזְלָה לָהּ הַטְּמֵאָה, וַיֵּשׁ מָקוֹם לַקִּדְשָׁה לְחוּל, אֲבָל בִּיחִיד שֶׁנִּכְנָס בְּטָמְאָה
בְּכֶרֶת כִּיּוֹן שְׂרוּצָה לְדַחֵק הַקִּדְשָׁה וּלְהַכְרִיתָהּ מִמְּקוֹמָהּ בְּטָמְאָתוֹ, יִהְיֶה
נֶעֱנֵשׁ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה שִׁמְיוֹ נִכְרְתִים רַחֲמָנָא לְצֻלָּן. וְאִתָּא בְּזֹהַר הַקִּדּוּשׁ
(ח"ג עז), 'מְלִין אֵלִין גְּלִי שְׁלֹמָה מְלָכָא בְּסַפְרָא דְּאַשְׁמֻדַּאי מְלָכָא, וְאַשְׁכַּחְנָא
בְּהַ אֶלְפָּ וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְחָמֵשׁ מֵינֵי מְסֻאָבָא (טמאה) דְּמִסְתַּאֲבִי בְּהוּ בְּרַ נְשָׂא
וְכוֹ, וְיִ לְבָנֵי נְשָׂא דְּכֻלְהוּ אֲטוּמִין וְסִיתִמִּין עֵינִין וְלֹא יִדְעִין וְכוֹ, עֵין שָׁם.

פסחים סח. כלים פ"א מידות פ"ג, רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ג והל' בית הבחירה פ"ז, ספר
המצוות לא תעשה ע"ח, סמ"ג כלאוין בלאוין ד"ש.

מצוה תקסו

וַיֵּד תַּהֲיֶיהָ לָךְ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה (מצוות עשה רכ"ח)

צִוְּהַ הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַקֵּן וּלְיַחֵד לְחִילוּתֵינוּ מָקוֹם קְבוּעַ לַעֲשׂוֹת
צִרְכֵּיהֶם מַחוּץ לַמַּחֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, יג) 'וַיֵּד תַּהֲיֶיהָ לָךְ מַחוּץ
לַמַּחֲנֶה'.

משנה הלכות

תקסו) גדרי המצוה. מצוה עשה לתקן
מקום מיוחד מחוץ למחנה
להפנות בו אנשי המחנה כדי שיהיה המחנה
נקי^א, ואף לקטנים צריך לתקן^ב. ולשון הספרי
(פר' כי תצא מז) 'אין יד אלא מקום שנאמר
(שמאל א טו, יב) 'והנה מציב לו יד' וגו',
'ויצאת שמה חוץ' ולא בעמידה, וגירסת
הגר"א 'ולא במחנה', ולהלן 'והיה בשבתך חוץ'
גרס' בשיבה ולא בעמידה. וגירסא זו נכונה
מאוד. ותיקון זה כתבה תורה משום 'והיה
מחניך קדוש'.

כתב שגם דעת הרמב"ם כן. ועיין ר"ש בזבים
הנ"ל (ד"ה אינו), וברא"ש בנזיר שם, ועיין
לעיל מצוה שס"ג.

שאר דינים. טמא מת ואפילו מת עצמו
מותר ליכנס במחנה לוויה שהוא הר
הבית, שהרי משה הכניס עצמות יוסף עמו
במחיצתו^ב. ונוהגת מצוה זו בכל זמן בזכרים
ונקבות, וגם בזמן הזה אם נכנס טמא בהר
הבית בין איש ובין אשה עובר בלאו זה ובזמן
הבית לוקה.

בְּשָׂרֶי הַמִּצְוֹת. מֵה שְׁנִלָּתָה הַתּוֹרָה (שם, טו) 'כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ
בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילֲךָ וּלְתֵת אִיבֶיךָ לִפְנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ
וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ'. וּמֵאַחַר שְׁנִפְשׁוֹתֶיךָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל
דִּבְקוֹת בְּשָׂכִינָה לְעוֹלָם, וְכָל שָׁכֵן בַּמַּחֲנֶה שֶׁבָּלֹן נִקְוֶה נֶפֶשׁ, וְכָל הַיָּרֵא
מֵעֲבֻרוֹת שְׂפִידוֹ כְּבָר חֲזָר וְהִלָּךְ לוֹ לָשׁוּב אֶל הַבַּיִת, וְנִשְׁאַרוּ הַטּוֹבִים
וְהַצְדִּיקִים שֶׁבָּהֶם אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים שׁוֹכֵן בְּתוֹכָם, וְרָאוּי לָהֶם לַעֲמֹד
בְּנִקְיֹת, כְּאֲשֶׁר יִדְוֶעַ וּמִפְּרָסָם שֶׁהִנְקִיּוֹת מִבִּיָּאָה לִידֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהַצּוֹאָה
שֶׁהִיא טְמֵאָה הַגּוֹפֶה יִרְחֲקוּ מִמֶּנָּה (חִינוּךְ. וַעֲיִן טַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבַּבְלִי) מִצְוֹת עֲשֵׂה
(לֹא). גַּם כִּי כְּשֶׁהָאָדָם מִסֵּךְ רִגְלָיו מִגִּלְיוֹ אֶת בְּשָׂרוֹ פָּנָיו שֶׁל מִטָּה וְנִרְאָה

משנה חלבות

שיסגור בדלת בעדו ולא ישבו שני אנשים
ביחד, ואולי רק על המקום הקפידו, כמו
שכתב בספרי "ויד' מקום" (עיין מצוה תקס"ז)
ולא יפנה בעמידה שלא יחליש גופו, ומגלה
מלאחוריו טפח ומלפניו טפחים דלקילוח מי
רגלים צריך יותר, ואל ידחוק עצמו הרבה
שלא ינתק שיני הכרכשתא, ולא ישב
במהירות ובחוזק שמנתק שיני הכרכשתא,¹
ולא יקנח בחרס, ולא בעשבים יבשים ולא
בצורר שקינח בה חבירו,² ובגמרא (שבת
פב.) 'אין מקנחין בדבר שהוא שולט בו'
והשתא דדשו בו רבים 'שומר פתאים ה"ט.
ומקנחין בשמאל ולא בימין, ולא יקנח
באצבע האמצעי שכורך בו הרצועה'. ונוהג
בזמן שישראל על אדמתן עורכין מלחמה,
ובזמן הזה שיבואו ישראל במלחמה עם
משיח מלכינו.

דיני צניעות. וזה לשון הרמב"ם³ 'צניעות
גדולה נוהגים תלמידי חכמים בעצמן,
לא יתבזו ולא יגלו ראשן ולא גופן, ואפילו
בשעה שיכנסו לבית הכסא יהא צנוע ולא
יגלה בגדיו עד שישב, ולא יקנח בימין,
ויתרחק מכל אדם, ויכנס לחדר לפנים מן
החדר מערה לפנים מן המערה ונפנה, ואם
נפנה אחורי הגדר יתרחק כדי שלא ישמע
חבירו קולו אם נתעטש, ואם נפנה בבקעה
ירחיק כדי שלא יראה חבירו פירועו, ולא
ידבר כשהוא נפנה אפילו לצורך גדול, וכדרך
שנוהג צניעות ביום בבית הכסא כך נוהג
בלילה, ולעולם ילמד אדם עצמו להפנות
שחרית וערבית בלבד כדי שלא יתרחק'
עכ"ל. ויש לעיין קצת אם בשעת המלחמה
שתיקנו מקום היה להם מחיצות לכל אדם
שיפנה, דגם זה הוא מדיני בית הכסא

ג. עיין ע"ז כ: ד. ה' דעות פ"ה ה"ו. ה. מגן אברהם ס"י ג' ס"ק ד. ו. או"ח ס"י ג' ס"ד, ומגן אברהם שם.
ז. או"ח שם ס"ט. ח. או"ח שם ס"א. ט. רמ"א או"ח שם, ומגן אברהם ס"ק י"א (הלשון הוא ע"פ שבת
קכט:). י. או"ח שם ס"י, וט"ז ס"ק ט, ומגן אברהם ס"ק ח.

בו העֲרֹה וּבָשָׂר הִתְחַתֵּן, וְאָסוּר לֹאמַר דְּבַר קִדְּשָׁה נִגְדַּר הָעֲרֹה^א, וְלִבֵּן
'לֹא יִרְאֶה בְּךָ עֲרֹת דְּבַר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ'.

ספרי פר' כי תצא מז, רמב"ם הל' מלכים פ"ו, ספר המצוות מצות עשה קצ"ב-קצג, סמ"ג
עשין קי"ט, יראים רצ"ד.

מִצְוַת תִּקְסוּ

וַיִּתֵּד תְּהִיָּה לָךְ עַל אֲזַנְךָ (מִצְוַת עֲשֵׂה רכ"ט)

צִוְיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת לְכָל אֶחָד מֵהַחֲלִילִים הַיִּשְׂרָאֵלִים יִתֵּד לְחַפֵּר
בוּ מָקוֹם לַפְּנוֹת שֵׁם וּלְכַסּוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, יד) 'וַיִּתֵּד תְּהִיָּה לָךְ עַל
אֲזַנְךָ'.

מִיִּשְׂרָאֵל הַמִּצְוָה. כְּתִבְנוּ קִצַּת בְּמִצְוַת הַקּוֹדֶמֶת, תִּקְחֶנּוּ מִשָּׁם. וְצִוְיָה
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂבָאוֹתוֹ מָקוֹם הַפְּנוּי גַּם בֵּין לֹא תְהִיָּה צוּאָתוֹ
גְלוּיָה אֵלָּא יִכְסְנָה, בְּאָמְרוֹ 'וַיִּתֵּד תְּהִיָּה לָךְ עַל אֲזַנְךָ', כְּלוֹמַר שִׁיְהִיָּה לוֹ יִתֵּד
עַל כָּלִי מִלְחָמָתוֹ לְחַפֵּר וּלְכַסּוֹת אֶת צוּאָתוֹ, וְזֶה כְּבוֹד לְשֵׁם וְשִׁמּוּרָה
מִהָעֶפּוּשׁ וְהַהֶפְסֵד, וְשֶׁלֹּא יִתְגַּנֵּן חֲבֵרָיו בְּצוּאָתוֹ. הֲלֹא תִרְאֶה שֶׁסֶּפֶק הַקְדוּשׁ

משנה הלכות

מתניו כלפי דרום (גירסת הגר"א 'כלפי
המחנה') תלמוד לומר 'ושבת וכסית את
צאתיך'. ומכאן יש לפשוט מה שנסתפקתי
במצוה הקודמת דלא עשו מחיצות, דמקום
מחיצות הרי נפנה לכל צד ואין צריך לדקדק.
וזה לשון הטור (סי' ג) 'וכשיושב יכוון שיהא
פניו לדרום ואחוריו לצפון או איפכא, אבל
לא ישב בין מזרח למערב, ומיהו דוקא
שנפנה במקום מגולה אבל במקום שיש
מחיצות כגון בית הכסא שבבית אין צריך
לדקדק, וכן מבואר.

תקסז) גדרי המצוה. מצות עשה להיות לכל
אחד ואחד מחיילי ישראל יתד
תלויה עם כלי מלחמתו, וכשיצא יחפור בה
ויפנה ויכסה צאתו, ובין שיש עמהן ארון ובין
שאין עמהן ארון כך הם עושין תמיד, שנאמר
'והיה מחנך קדוש'^א. ולשון הספרי (פר' כי
תצא מז) "ויתד תהיה לך על אזנך" אין אזנך
אלא מקום זיינך, 'והיה כשבתך חוץ' ביישיבה,
'וחפרת בה' שומע אני יהא חופר באחת
ומכסה באחת (תלמוד לומר 'ושבת וכסית'),
ר' ישמעאל אומר מנין שלא יהא אדם הופך

בְּרוּךְ הוּא בְּמִדְבָּר מְזוֹן הַנִּבְלָע בְּאֲבָרִים כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁקְצוּ אֶת מַחְנֵיהֶם
 בְּהוֹצָאת הַמּוֹתְרוֹת, וְלֹא יִצְטָרְכוּ לֵיד וַיִּתֵּד לְפִי שְׁאִין הַנָּשִׁים יְכוּלוֹת לַעֲמֹד
 עַל הָעֲנָן הַהוּא, מִה שֶׁלֹּא הָיָה בֶּן בְּמַחְנֶה הַמְלַחֲמָה כִּי כָּלָם אֲנָשִׁים (אברבנאל
 דברים שם י-טו). וְכָתַב הָרַמְבַּ"ן ז"ל (דברים שם י) בְּטַעַם כִּפְסוּי הַצּוֹאָה 'כִּי אֵין
 הַצּוֹאָה בְּטַמְאָה שְׁתַּטְמֵא אֶת מְקוֹמָהּ וְתִהְיֶה בּוֹקֶעַת וְעוֹלָה, אֲבָל אֲסוּר
 לְרֹאוֹתָהּ בְּעֵת הַתַּפְלָה וּבִהְיוֹת הַלֵּב דְּבוּק בְּשֵׁם הַנִּבְכָּד, מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבָרִים
 הַנִּמְאָסִים יוֹלִידוּ גְּנָאִי בְּנֶפֶשׁ וַיִּשְׁבְּשׁוּ כּוֹנֵת לֵב הַמְּהוּר, וְכֹאֲשֶׁר נַעֲלָמָה
 מֵעֵינֵי רוֹאֶה אֵין רָע' (וכן ברקאנאטי פר' כי תצא ד"ה ומעם ושבת וכסית).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת. ורבינו הבע"ל הלכות גדולות והיראים ועוד מנאו מצוה
 זו אחת עם מצוה הקודמת.

משנה הלכות

שאר דיני צניעות. בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ה) 'ולא ישתין מעומד מפני הניצוצות הניתזין על רגליו, וכשיראו אותו כך יאמרו הרי הוא כרות שפכה ויוציאו לעז על בניו, וממקום גבוה מותר, ולעפר תיחוח דליכא ניצוצות מותר, ואם אי אפשר לו משתין כדרכו ויסייע קצת בבגדו להגביה האבר קצת שילכו המים למרחק, ולא יגע באבר, נפלו מעט על רגליו ישפשף^ב. ולא יגע באבר וישתין, ואפילו לנשוי מידת חסידות

ליזהר בזה^א. אסור לחכך באבר^ז, עקצו כנה מסירה על ידי בגד. המשהה נקביו עובר משום 'בל תשקצו', והמשהה לקטנים עובר גם משום לא יהיה בך עקר' (דברים ז, יד)^ה. הנפנה ביהודה לא יפנה אלא דרום צפון^ו, ואפילו בחוץ לארץ שלא יהא נפנה לצד השכינה ח"ו^ו. וממחנה ישראל למדו לכל מקום שיהיו קדושים ולענין כל דבר שבקדושה, ונוהג בזמן המלחמה שישראל על אדמתן. ולענין צניעות בכל מקום ובכל זמן.

ב. או"ח סי' ג' סי"ג. וט"ז שם ס"ק י"ג. ומגן אברהם שם ס"ק י"ג. ג. או"ח שם סי"ד. ד. או"ח שם סט"ז.
 ה. או"ח שם סי"ז. וט"ז שם ס"ק י"ג (השני). ו. ברכות סא: הובא בט"ז שם ס"ק ג. ז. ט"ז שם.

מצוה תקסח

לא תסגיר עבד אל אדוניו (לא תעשה של"ט)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא להחזיר עבד שברח מאדוניו מחוצה לארץ.
לארץ ישראל, שנאמר (דברים כג, טז) 'לא תסגיר עבד אל אדוניו'.

משירשי המצוה. בטעם למה מקרא זה דבוק למעלה מנה, שאם יברח
העבד מאדוניו אשר יצאת עליו ללחם וינצל אל מחנה לא
תסגירנו בממון אשר יתן, אלא יהא בן חורין ויעבד את ה' במקום אשר
יבחר באחד שעריך ולא נעבד אנחנו בו, וכל שכן שאיננו הגון שנחזירנו
אל אדוניו לעבד עבודה זרה, מלבד שיתכן שילמד להם דרך מבוא העיר
בחזרו אל אדוניו הראשון, כי בענין זה ילכדו מדינות רבות על ידי העבדים

משנה הלבית

דעת שאר ראשונים אי הוי מופקע. וכתב
הרא"ש והר"ן והתוס' (כתובות קי: ד"ה
ה"ג) דעבד שברח לארץ ישראל אם רצה
האדון למכרו או להשתעבד בו עצמו בארץ
ישראל רשאי, והא דאמרינן בגמרא (גיטין
מה.) 'ואי לא מפקעינא מיניה' לאו דוקא, אלא
דלא יהיב לי רשות להשיבו לחוץ לארץ
וממילא הוה כמופקע לפי שהוא לא ירצה
לעכב בארץ ישראל, ולמכרו לא ימצא אלא
בפחות מדמיו שהכל יודעין שאינו יכול
להוציאו, לפיכך השיאו עצה לכתוב שטר על
דמיו, אבל דעת הרמב"ם נראה דאין מחזירין
אותו לעבדות כלל בין לאדון זה ובין לאדון
אחר. וכן נראה דעת רבינו תם^א. ולענין אם
היה עבד כהן אי אוכל בתרומה ומותר
בשפחה כנענית, עיין תוס' בגיטין' ורמב"ם

תקסח) דיני עבד שברח. עבד שברח
מחוצה לארץ ישראל אין
מחזירין אותו לעבדות, ואומר לרבו שיכתוב
לו גט שחרור, ויכתוב לו שטר חוב בדמיו עד
שתשיג ידו וישלם, ואם לא רצה האדון
לשחררו מפקיעין בית דין שיעבודו מעליו
וילך לו בלי שטר חוב^ב.

לעלות לארץ ישראל. עבד שאמר לרבו
לעלות לארץ ישראל, כופין את רבו
לעלות עמו או ימכור אותו למי שיעלהו
לשם, רצה האדון לצאת מארץ ישראל לחוץ
לארץ, והעבד אינו רוצה אינו יכול להוציאו
עד שירצה מעצמו, ודין זה אפילו כשארץ
ישראל ביד עכו"ם^ג. ועבד זה שברח לארץ
ישראל הרי הוא גר צדק^ד.

תקסח א. רמב"ם הל' עבדים פ"ח ה"י. יו"ד סי' רס"ז ספ"ה. ב. רמב"ם שם ה"ט. יו"ד שם ספ"ד. ג. רמב"ם
שם ה"א. ד. גיטין סי' מ"ג. ה. כתובות שם. ו. יב: ד"ה שבק ליה. מב: מעוכב גט שחרור.

והבורחים, ורבותינו אמרו (גיטין מה.) אִפְּלוּ בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּרַח מִחוּץ לָאָרֶץ לָאָרֶץ 'לֹא תִסְגִּיר' (רמב"ן דברים שם). וְהַטַּעַם בָּזֶה לְמַעַלְתָּ וּכְבוֹד אֶרְצֵנוּ הַקְדוּשָׁה, שֶׁהַבּוֹרַח לְשֵׁם יִנָּצַל מֵעֲבֹדוֹת לַהֲיִוֹת בֶּן חוֹרִין, וְלֹא נִמְסְרָהוּ לְשׁוֹב לְחוּץ לָאָרֶץ לְעֶבֶד הַיּוֹשְׁבִים עַל הָאֲדָמָה הַמִּמָּאָה, שְׂאִין כָּל הַמִּצְוֹת נוֹהֲגוֹת שָׁם, וְכִיּוֹן שֶׁנִּכְנָס בְּכַקְעָה מְהֵרָה נִבְחַר לְעֲבֹדֶת יוֹצֵר כָּל יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, הָעוֹמְדִים בָּהּ רְאוּיִים לַהֲיִוֹת עֲבָדֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וְלֹא עֲבָדֵי בְּנֵי אָדָם (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שלב. חינוך).

גיטין מה. רמב"ם הל' עבדים פ"ח, ספר המצוות לא תעשה רנ"ד-רנה, סמ"ג לאוין ק"פ, יורה דעה סי' רס"ז.

מצוה תקסט

לֹא תוֹנֶה (לֹא תַעֲשֶׂה ש"מ)

הַזֵּהִיר הַקְדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהוֹנֹת אֶת הָעֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, יז) 'עֲמִד יֹשֵׁב וְגו' בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ'.

משנה הלכות

תקסט) גדרי האיסור. עבד שברח מאדוניו מחוץ לארץ לארץ ישראל הרי הוא נעשה גר צדק, ואסור להונותו בדברים או בממון, ולא זו הוסיף לו הכתוב אזהרה אחרת על מי שמענה אותו מפני שהוא שפל רוח יותר מן הגר, נמצאת למד שהמאנה את הגר הזה עובר בשלשה לאוין, משום 'לֹא תוֹנֶה' (ויקרא כה, יז), ומשום 'וְגַר לֹא תוֹנֶה' (שמות כב, כ), ומשום 'לֹא תוֹנֶנּוּ' (דברים שם), ומשום 'לֹא תִלַּחֲצֵנּוּ' (שמות שם).^א והלחם משנה תמה על הרמב"ם ז"ל דהיה לו לומר עובר בד' לאוין, הג' שבגר, והד' ד'לֹא תוֹנֶנּוּ' עיין שם.

בהלכות תרומות^ב, ונראה דתלוי במחלוקת הג"ל, דאי יכול להשתעבד בו אם כן הוא הדין עבד גמור, ואי נימא דאסור להשתעבד בו אם כן אסור בכל הגי. חזר העבד לחוץ לארץ מעצמו, לדעת הרמב"ם הרי הוא בן חורין כיון דנשתחרר כבר בארץ ישראל, ולדעת התוס' והרא"ש האדון תופסו וחוזר ומשתעבד בו, ומותר להסגירו לרבו כשחזר מעצמו לחוץ לארץ^ט. וגם נפקא מינה במחלוקתם לכל המצוות דעבד מחוייב כאשר ובן חורין חייב בכלם כגר צדק. ונוהג לאו זה בזכרים ונקבות בכל זמן כשיברח העבד מחוץ לארץ לארץ ישראל שלא להסגירו.

ז. עיין רמב"ן שם. ח. פ"ו ה"א. ופ"ט ה"ה. ט. עיין מנחת חינוך. **תקסט) א.** רמב"ם הל' עבדים פ"ח ה"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מה שְׂבִאֲרָנוּ לְעֵיל בְּמִצְוֹת ס"ג-ס"ד, לְפִי שֶׁהוּא חֲלוּשׁ הַנֶּפֶשׁ יוֹתֵר מִהֶגֶרִי, וְאֲדוֹנָיו רוֹדֵף אַחֲרָיו וְאֵין לוֹ מִי שְׂיָרֵחַם עָלָיו, עַל כֵּן הִזְהִירָה הַתּוֹרָה עָלָיו בֵּינוֹן שָׂבָא וְטָבֵל לְשֵׁם עֲבֹדוֹת, וְעִקְשׁוּ בָּא לַחֲסוֹת תַּחַת כֹּנֵפֵי הַשְּׂכִינָה לְפִי עֲרֹכּוֹ, אֵין רָאוּי לְצַעֲרוֹ יוֹתֵר וּלְדַחֲתוֹ מִדְּחֵי אֶל דְּחֵי אֵלָא לְקָרְבּוֹ בֵּינוֹן שֶׁהוּא עָנִי בְיוֹתֵר, וְיִוצֵר כָּל יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ מִבֵּיט אֶל עָנִי וְנִבְּחָה רוּחַ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שלג). וְלִכְּנֵן הִזְהִירָנוּ שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֲפִלּוּ בְּדִבְרֵים הָעֶבֶד וְהַגֵּר, מֵאַחֵר שֶׁבְּחָרוּ בָּהּ וְלִישֵׁב בְּאַרְצָהּ. וְגַם לִתֵּן לְדַעֲתָנוּ וּלְהַבִּין וּלְרְאוֹת מַה בֵּין יוֹשֵׁב בְּאַרְצֵן לְהַיּוֹשֵׁב בְּחוּץ לְאַרְצֵן, שֶׁהָרִי הָעֶבֶד שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׂחִיב רַבּוֹ לְהִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ וְאִסּוּר לְשַׁחֲרָרוֹ לְעוֹלָם, וְאִם שֶׁחָרְרוֹ עוֹבֵר בַּעֲשָׂה, מִכָּל מְקוֹם אִם בֶּרֶחַ מִרְבּוֹ מְחוּץ לְאַרְצֵן לְאַרְצֵן יִשְׂרָאֵל יֵצֵא לְחֵרוֹת, בְּזָכוֹת בּוֹאוֹ לְאַרְצֵן נַעֲשֶׂה

משנה חלבות

א"כ ממילא התורה חייבו להוציאו, ואפילו לא כתב לו שטר על דמיו מצוה לשחררו. שפחה שברחה או חציו עבד וחציו בן חורין בכלל הלאו הזה⁷. וכל העבדים האמורים כאן מיירי שמלו וטבלו לשם עבדות, וכך הם סתם עבדים שבתלמוד. ונוהג איסור זה שלא להונות עבד בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ואין לוקין עליו. וכתב בנתיבות עולם על הסמ"ג 'ויש מזה אסמכתא לעשות הזכרה והספקה לאחינו אשר עזבו את מקומם וארצם, וסבלו יסורים וסכנות דרכים לגור בארץ ישראל, ולחסות תחת כנפי השכינה והם בעניותם עובדים את ה', ועיניהם כלות ומיחלות ומצפים לתשועת ה' על ידי אחיהם שבגולה, ושלא יצטרכו לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ, ויש מאנשי מעשה שקודם

על איזה עבד חל לדעת שאר ראשונים. וכבר הבאנו במצוה הקודמת מחלוקת התוס' והרא"ש על הרמב"ם דבארץ ישראל נמי אכתי עבד הוא עד שלא שיחררו, ולפי דבריהם אינו עובר בלאו דאונאת הגר דאינו גר כלל קודם שנשתחרר, רק התורה הזהירה בלאו ד'לא תוננו' על עבד זה. ולשיטתם אם אחר כך שיחררו שוב אינו עבד ואין בו לאו זה ד'לא תוננו', דרק בעבד נאמרה וזה אינו אלא ככל גר צדק.

שאר פרטים. וראיתי מקשים האין אמרינן ליה לאדון לכתוב לו גט שחרור ולעבור על 'לעולם בהם תעבודו' (ויקרא כה, מז), ולעניות דעתי דבר זה שיבוש הוא, דכשצותה התורה 'לא תסגיר עבד אל אדוניו',

חֲפָשִׁי מֵאֲדוֹנָיו שְׁהָרִי בָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל שֵׁם מוֹשֵׁב אֱלֹקִים (אלשיך דברים כג, מז-יז). עוֹד יֵשׁ בֹּזֵה זָכְרוֹן כִּי עֲבָדִים הֵיָינוּ בְּמִצְרַיִם וְעֲשָׂנוּ ה' בְּנֵי חוֹרִין, וְהִדְבַּק בְּדַרְכָּיו (עיין טעמי מצות שם).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תקע

לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל (לֹא תַעֲשֶׂה שִׁמ"א)

הַזֹּהִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לִבֹּא עַל הָאִשָּׁה בְּלֹא כְּתָבָה וְקִדּוּשִׁין, שְׁנֵאמַר (דברים כג, יח) 'לֹא תִהְיֶה קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי בְּרָבוֹת הַזֵּנוֹת רַבַּת הַמְהוּמָה, וּבְהִיּוֹת הָאִשָּׁה מְזֻמָּנֶת לְכָל בָּאִיָּה וּמִפְקָרֶת לְכָל יִתְעַרֵּב זֶרַע אִישׁ עִם רַעְהוּ לֹא נָתַן לְהַבְחִין, וַיְהִיו פְּרוֹתֶיהָ מְעַרְכִּים זֶה עִם זֶה, וְאִישׁ אֶת אָבִיו לֹא יָדַע וְאֶת אָחִיו לֹא יָבִיר, וְקְרוֹבֵי הָאָב וּמִשְׁפַּחְתּוֹ יִהְיוּ מְכַסִּים מִמֶּנּוּ, וּמִלֵּאָה הָאָרֶץ זִמָּה בְּהַנְשָׂאם לְאִנְשִׁים אוֹ אִנְשִׁים יִשְׂאוּ נָשִׁים אֲשֶׁר לְפַעֲמִים יִהְיוּ קְרוֹבֵיו

משנה הלבית

אשה שאין קידושין תופסין בה, והוא ערוה מן העריות.² ולהרמב"ן ז"ל הבא על הערוה, לבד הלאו שבערוה, עובר עוד על הלאו ד'לא תהיה קדישה', והבא על אשה בלא קידושין להרמב"ן אף שהיא מופקרת לזנות ולא הוה קדישה, מכל מקום עובר בעשה ד'כי יקח איש אשה' (דברים כד, א) לבד האיסור דרבנן,³ והוא כשהפנויה טהורה היא. אבל הבא על הפנויה שכבר ראויה לראות, והוא לערך מבית י"ב והכל לפי טבע האשה, הרי הוא והיא בכרת, שהרי אורח בזמנו בא ואין הנשים הפנויות טובלות לנידתן, ולאיסור

שישב לסעודה מפריש פרוטה לעניי ארץ הקדושה, וקורא אני עליהם מה שכתוב (יחזקאל מא, כב) 'זה השולחן אשר לפני ה' עכ"ל ודפח"ח.

תקע) גזר קדשה. הבא על אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה, וזו קדישה האמורה בתורה לדעת הרמב"ם ז"ל,⁴ והרמב"ן ז"ל חולק ואמר דלאו זה דקדישה לא בא להזהיר שלא לבוא על אשה בלא כתובה וקידושין, דאין בזה איסור תורה אבל איסור דרבנן הוא, והלאו בא שלא לבוא על

תקע) א. הל' אישות פ"א ה"ד. **ב.** ספר המצוות לאוין שנ"ה. **ג.** עיין בחינוך ומנחת חינוך.

בְּלִי יָדִיעָה, וְיִזְלִיד מִמְּזֹר וְהוּא לֹא יָדַע וְאִשָּׁם (עיין סמ"ג לא תעשה פה).^ז גַּם כִּי
כְּשֶׁתְּהִיָּה מִמִּפְקֶרֶת סוּפָה לְהַבְעֵל לְאִנְשִׁים שֶׁהִיא בְּעֶצְמָה עֲרוּה לָהֶם, שְׂאִין
סֶפֶק כִּי הַמִּפְקֶרֶת לָרַבִּים לֹא תִקְפִּיד אַחֵר בֶּן בֵּין חֲתִיכַת שֶׁמֶן לְחֲתִיכַת
חֶלֶב, וְתִתְחַיֵּב כָּרַת בְּעֶצְמָהּ, וּמִפְּעָם זֶה הִזְהִיר הַפְּתוּב (ויקרא יט, כט) 'אֵל
תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ', וְהִזְהִיר עַל אָבִי הַבֵּת שֶׁלֹּא תִבְעַל לְמִי שֶׁהִיא
עֲרוּה עָלָיו וְתַעֲשֶׂה זֹנָה (חינוך). וְדַעַת הַרְמַב"ן דְּעַקֵּר הַלָּאוּ בָּא שֶׁלֹּא לְבֹא
עַל אִשָּׁה שֶׁאִסּוּרָה לִבְעַל בְּעֵנֶן שְׂאִין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, עֵינֵי שָׁם (בהשגות
לספר המצוות ללא תעשה שנ"ה).^ח

יבמות לז: סנהדרין עז. פב. רמב"ם הל' אישות פ"א והל' נערה בתולה פ"ב והל' איסורי ביאה
פ"ה, ספר המצוות לא תעשה שנ"ה, סמ"ג לאוין פ' ופ"ה, אורח חיים סי' קנ"ג בהג"ה, אבן
העזר סי' כ"ו וסי' קע"ז.

משנה הלכות

פילגש. והנה הטור^ט כתב 'אם בא עליה אדם
בלא קידושין לשם זנות לוקה משום 'לא תהיה
קדישה', והיא זונה האמורה בתורה', ותמחו
עליו הפוסקים דלא קיימא לן כר' אלעזר
דפנוי הבא על הפנויה הולד ממזר. ובספרי
שו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' נ"ב) יישבתי
דבריו דב' מיני זונות הן, א', זונה לענין פסול
כהונה, ב', בת הפנויה שהפקירה עצמה לכל,
ובתורה (בראשית לד, לא) 'הכזונה יעשו' וגו'
ותרגום 'הכנפקת ברא', והבא עליה במלקות,
ועיין שו"ת מהרשד"ם. ונחלקו הראשונים ז"ל
אי מותר אדם בפילגש בזמן הזה^י עיין בספרי
הנ"ל. ונוהג בכל מקום ובכל זמן ובכלל הלאו
שעל הבית דין לבער הנשים כאלו.

נידה אין חילוק בין פנויה לאשת איש. ואף
שהדבר פשוט מאוד, כתבתי זה לפי שראיתי
כמה אנשים טועים בזה.^י

שאר פרטים. והזהירה התורה על האב שלא
לחלל את בתו להזנותה, שלא יאמר
האב הואיל ולא חייבה התורה אונס ומפתה
אלא שיתן ממון לאב, הריני שוכר את בתי
הבתולה לזה בכל ממון שארצה, או אניח לו
לבוא עליה בחנם הזהירה עליו בלאו, שלא
אמרה תורה באונס ומפתה קנס אלא במקרה
ולהעניש הרשע.^י ודעת הרמב"ן דנכלל בזה
הלאו שלא תהא בת ישראל לעבד לאשה, וכן
שפחה לבן ישראל לאשה, וכן פי' התרגום.^י

ז. ועיין חינוך מצוה לה, ואלה המצוות (חאגיז) מצוה לה, הובא לעיל שם. ח. הביאו בחינוך כאן. ו. עיין שו"ת
משנה הלכות ח"ה סי' קכ"ה-קכ"ו וסי' קל"ד. ז. רמב"ם הל' נערה בתולה פ"ב הי"ז. ח. ספר המצוות שם
והובא בחינוך. ט. אבן העזר סי' כ"ו. י. אבן העזר סי' ל"ג. יא. רמ"א אבן העזר סי' כ"ו ס"א.

מצוה תקעא

לא תביא אתנן זונה (לא תעשה שמ"ב)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא להקריב על המזבח אתנן זונה ומחיר כלב, שנאמר (דברים כג, יט) 'לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלקיך'.

משׁרשי המצוה. כי הקרבן בא לכפר על החטאים, ובהיות קרבנו בא מאתנן זונה נשוא עברה מטנפת האיך יבא בזה לעמוד לפני האל ברוך הוא ולבקש כפרה במצוה הבאה בעברה הנמאסת לה' (עיין חינוך), ויצעק הקרבן אתנן זונה ומחיר כלב אני, והוא חשב להביא קרבן לכפר עון, והוא קורא תגר ומזכיר עונותיו, ואין קטגור נעשה סגור (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שלו. ועיין אלה המצות (חאגיז) מצוה תקעא). והרמב"ן (דברים שם) כתב 'כי הזונות יעשו באתנן שלהם מצות וחושבות בזה לכפר על חטאתן,

משנה הלבות

תקעא) גדרי אתנן האסור. האומר לזונה האסורה באיסור לאו או כרת, אחד גויה או שפחה או ישראלית, הא לך דבר זה בשכרך, הרי זה אתנן האמור בתורה ואם הקריבה למזבח לוקה, ביאה דלית בה לאו או כרת, אפילו שכבר נבעלה אשה זו לחייבי לאוין או כריתות ונעשית זונה דאורייתא אין אתננה אסור לדעת הרמב"ם ז"ל ודעת התוס"ם דכל שנעשית זונה פעם אחת הרי אתננה אסור בכל גווני. הנותן לפנויה אפילו היא קדישה והוא כהן אתננה מותר, וכן

לאשתו נידה אע"פ שהם בכרת אתננה מותר.^א נתן לה מעות ולקחה קרבן או שהחליפה השה באחר מותר.^ב חייטים ועשאן סולת, זיתים ועשאן שמן, ענבים ועשאן יין, מותר שכבר נשתנו.^ג בהמה מעוברת הולד כשר, הקנה לה העובר במעי אמו נאסר.^ד ואינו חל אלא על דבר הראוי להקרבה.^ה פסק עמה שתבעל לאחר, פסק ליתן טלה אחד ושלח הרבה, נתן אתנן לזכר, כולם אסורים.^ו בא עליה ואח"כ נתן לה, נתן לה דבר שאינו שלו, נתן לה בהמת הקדש, מנה אותה על פסחו

תקעא) א. רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ד ה"ח. רמ"א סי' קנ"ג סכ"א. ומגן אברהם שם ס"ק מ"ח. ב. תמורה כט: ד"ה גירסא ראשונה. מגן אברהם שם. ג. רמב"ם שם. רמ"א שם. ד. רמב"ם שם הי"ד. ה. שם הט"ו. מגן אברהם שם ס"ק מ"ו. ו. עיין מנחת חינוך, מגן אברהם שם. ז. רמב"ם שם הי"ד. ח. רמב"ם שם ה"ט-י"א. מגן אברהם שם ס"ק מ"ו.

כְּמוֹ שִׁזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (ויק"ר ג, א) בְּמִשְׁלַל שְׁלָהֶם גִּיפָא בְּתַפּוּחֵיא, וּמִפְלָגָא לְבִישָׂא, וְלִכְךָ אִסְרָה תּוֹרָה אֶתְנָן לְכָל גִּדְר, כִּי עֲתָה יוֹסִיפוּ לַחֲמָא, וְכֵן עֲנִין מַחִיר כָּלֵב, בַּעֲבוּר כִּי הִצִּידִין בְּכָלֵבִים וְשׁוּמְרֵי הַחֻמּוֹת יִגְדְּלוּ כָּלֵבִים עֲזִי נַפֶּשׁ מִזִּיקִים אֶת הָרַבִּים וַיִּדְּרוּ בְּמַחֲרֵיהֶם לַהֲיוֹת כֹּפֵר לְנַפְשָׁם, וְעוֹד שֶׁהוּא דֶּרֶךְ בְּזִיוֹן (עכ"ל הרמב"ן). וְרָמֵז גְּדוֹל מִזֶּה שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת צְדָקָה בְּמַעֲוֹת הַבָּא בְּאִסּוּר, וּמִטַּעַם זֶה אֵין מְקַבְּלִים מַעֲוֹת צְדָקָה מִמַּחֲלָלֵי שַׁבָּת בְּפֶרֶהֶסְיָא, שְׁלֹא יַחֲשֹׁבוּ כִּי הוּא כֹפֵר בְּנַפְשָׁם.

תמורה כט: רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ד, ספר המצוות לא תעשה ק', סמ"ג לאוין שט"ז, אורח חיים סי' קנ"ג.

מצוה תקעב

שְׁלֹא לִתֵּן רַבִּית (לא תַעֲשֶׂה שִׁמ"ג)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָעַם קִדְּשׁוֹ שְׁלֹא לָלוֹת בְּרַבִּית מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר (דברים כג, כ) 'לֹא תִשִּׁיד לְאַחֶיךָ נִשְׁדָּה כֶּסֶף נִשְׁדָּה אֶכֶל נִשְׁדָּה כָּל דָּבָר

משנה הלכות

תורה ומפות לספר תורה, נר ושמן למאור, וציצית לטלית מצוה, ודוקא מהן ואם נשתנו או שנתן לה מעות מותר לקנות בהם מצוה^ט. פנויות הקדשות שמקדישות דבר מותר לקבל מהן^י. ונוהג בזכרים ונקבות בזמן הבית לענין קרבנות, ולענין דבר שבקדושה בכל זמן. ודע דהמנחת חינוך כתב דלהרמב"ן אם הקריבו אתנן ומחיר יחד לוקה שנים, ושגגה הוא דמפורש כתב הרמב"ן ז"ל^י דאין לוקין עליהן אלא מלקות אחד, וצריך עיון גדול^י.

תקעב) העוברים בהלואה בריבית. המלוה עובר בריבית המלוה עובר

וחגיגתו, נתנה האשה אתנן לבועל כולם אינם אתנן ומותרים למזבח^י. נתן לה עופות דעת הרמב"ם^י דהוי אתנן והראב"ד השיגו.

מחיר כלב. איזה מחיר כלב, האומר הילך טלה זה תחת כלב זה ואפילו כמה טלאים בשביל כלב אחד כולם נאסרו^י, ועיין בחושן משפט סי' ר"ג.

שאר צרכי מצוה. ואתנן ומחיר שוין בכל עניניהם. ואסור לעשות מהם דבר של מצוה כגון שנתן לזונה או החליף בכלב אבנים יקרות או כלי בית הכנסת או קלף לספר

ט. שם ה"י י"ג והט"ו. מגן אברהם שם. י. שם הט"ו. יא. רמב"ם שם הט"ז. מגן אברהם שם ס"ק מ"ז. יב. מגן אברהם שם ס"ק מ"ח. יג. רמ"א או"ח שם. ועיין בביאור הלכה שם. יד. בשורש ט', הביאו החינוך מצוה ז. טו. ועיין

אֲשֶׁר יֵשֶׁד', וּבֹא הַפְּרוּשׁ הַמִּקְבֵּל מִמּוֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם לֹא תִנְשֶׁךְ
מֵאַחֲרָיו וְלֹאֲסֹר עַל הַהֲלֹאָה.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כָּכָר כְּתִבְנוּ בְּאֶסֶר רִבִּית (מצות סז-סח שמג). וְרַבּוּ בּוֹ
אֲזֵהָרוֹת הַרְבֵּה לְפִי שֶׁהֵם מְעִידִים עַל עֲצֻמָּן שֶׁכִּפְּרוּ בְּאַלְקֵי
יִשְׂרָאֵל חֵם וְחִלְלָהּ וּבִיצִיאת מִצְרַיִם וּבִתְחִית הַמֵּתִים, וּלְפִי שֶׁיִּכּוֹל אָדָם
לְהִזִּיק בְּנִכְסָיו וּלְהִתֵּן לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה הַזֵּהִירָה הַתּוֹרָה אֶפְלוּ הַלֵּוֹה רוֹצֶה לְתֵן
לוֹ בְּרִצּוֹן הַטּוֹב עוֹבֵר בְּלֹא זֶה, אֲלֹא יִכְטֹחַ בְּהֶשֶׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁמּוֹ הַטּוֹב שְׂיִזְמִין
לוֹ פְּרִנְסָתוֹ בְּהִתֵּר. וְאָמַר 'נִשְׁךְ כֶּסֶף נִשְׁךְ אֶכֶל', שֶׁאֶפְלוּ לְאַכֵּל אֶסֶר לְהַרְוִיחַ
כָּל שָׂכֵן כֶּסֶף, וְהוֹצִיאוּ הַכֶּתוּב בְּלִשׁוֹן 'נִשְׁךְ' שֶׁכֶּמוֹ שֶׁהִנְחֵשׁ נוֹשֶׁךְ וְהָאֶרֶם

משנה חלבות

ועובדי האדמה שצריכים תדיר ללוות נותנים
הריבית במתנה גמורה בלב שלם כדי שימצאו
תמיד ללוות, אבל התורה לא מחלה ואסרה
מתנה ומחילה זו. ואפילו נתן ריבית במתנה
על מנת להחזיר אסור^א. ומיהו אם עבר ונטל
מועלת מחילה אפילו בריבית של תורה שלא
צריך להחזיר אף שעבר באיסור^ב.

ריבית על ידי מלאכה ושאר הנאות.
האומר לחבירו עשה עמי מלאכה
קלה ואני אעשה עמך בכבידה, עשה עמי
ביום קצר, ואני אעשה עמך ביום ארוך אסור,
הלויני מנה על חודש ואני אלוך יותר מחודש
או יותר ממנה על חודש אסור, ויש אומרים
אפילו אמר סתם הלויני על חודש ואני אלוך
על חודש כיון שמתנה שרק בשביל זה מלוהו

בששה לאוין והלוה עובר בג' לאוין ועשה,
והערב והעדים כל אחד בלאו^א, ואם לא היה
רוצה להלות לו בלי העדים עוברים גם
בלפני עיבור^ה, עיין לעיל מה שכתבנו
באיסורי ריבית (מצוה ס"ח וש"ג). ואין נפקא
מינה באיסור ריבית בין מלוה לעני או לעשיר
מופלג וכן בלוה^י.

במוחל הלוה. ומאוד מאוד צריך לזהר
באיסור ריבית שהרי אם אדם רוצה
להפקיר כל מעותיו וליתנו במתנה כל הונו
הרשות בידו, ובריבית הזהיר גם אפילו הלוה
ברצונו הטוב נותן^י, ואסור אפילו בפחות
משוה פרוטה^ה, ואין מתנה מועלת בה
להתירה, ואפילו ריבית של דבריהם^ט, שכל
ריבית בעולם מחילה ומתנה הוא שהסוחרים

סמ"ג שמנאם לשני לאוין. א. ב"מ עא. ירושלמי ב"מ פ"ה ה"ח. ב. ספרא פר' בהר פרשתא ה. ג. לשון טעמי
מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שלז. **תקעב** ד. רמב"ם הל' לזה ומלוה פ"ד ה"ב. יו"ד סי' ק"ס ס"א. ה. הגהות
מיימוניות שם. ו. רמ"א שם. ז. חינוך. ח. יו"ד סי' קס"א ס"א. ט. יו"ד סי' ק"ס ס"ה. י. רמב"ם שם הי"ג,
ומגיד משנה שם. יא. יו"ד שם בהגה. יב. רמב"ם ויו"ד שם.

מִתְפַּשֵּׁט וּמִגִּיעַ לֵלֶב, כִּךָּ הוּא אֵשׁ אוֹכְלָה שְׁנוֹשֶׁךְ לוֹ בִּשְׁנָיו וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וְרוֹבָה לוֹ בִּקְשֵׁת לְהַעֲבִירוֹ עַל לִבּוֹ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שלז). עוֹד טַעַם שְׁאִסְרָה הַתּוֹרָה הָרַבִּית אֶפְלוֹ בְּרִצּוֹן שְׁנִיהֶם, מִצַּד הָאֲחֻזָּה שְׁצוּתָהּ הַתּוֹרָה (ויקרא יט, יח) 'וְאֶהְבֶּתָ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ', וְכֹאשֶׁר יִלְוֶנוּ בְּלִי רַבִּית תַּחֲשֹׁב לוֹ צִדְקָה וְיִזְכֶּה לְכַרְפֶּת ה' כֹּאשֶׁר יַעֲדָה הַתּוֹרָה (דברים כג, כא) 'לְמַעַן יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל מַשְׁלַח יָדְךָ' (רמב"ן דברים כג, כ).

ב"מ עה: רמב"ם הל' מלוה פ"ד, ספר המצוות לא תעשה רצ"ו, סמ"ג לאוין קצ"ב, סמ"ק סי' ר"ס, יורה דעה סי' ק"ס.

מצוה תקעג

לְבַקֵּשׁ רַבִּית מַעֲבֹ"ם (מצות עשה ר"ל)

צְנוּת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבַקֵּשׁ רַבִּית מִן הָאֲמוֹת אִם נִרְצָה לְהַלְוֹת לָהֶם, שְׁנֵאמַר (דברים כג, כא) 'לְנִכְרֵי תַשִּׁיד'.

משנה הלבית

לבעל הבית כדי שישכירוהו לעבודה, ואם שכרו בשביל כך הרי זה ריבית גמור^{יג}. כללו של דבר כל הנאה שעושה זה לזה בשביל המעות שהלוו זה לזה הרי זה אסור, ומאוד יש ליזהר שלא לחפש אחר צד היתר כי הוא מושך לאדם, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועוברים על לאו משעת כתיבה ואין לוקין עליו.

תקעג) גדרי המצוה. מצות עשה מן התורה להשיך לעכו"ם, כלומר אם הלוה לו מעות מצות עשה ליקח מאיתו ריבית, אבל אין מצוה להלוותו, זה הוא דעת

שילוהו גם כן מקבל שכר הוא ואסור^{יד}. אסור ללוה ליהנות למלוה בכל דבר שלא היה מהנהו אם לא היה מלוה לו המעות, אבל מה שרגיל בו מקודם מותר ובלבד שלא יתכוון בשביל ההלוואה, ואפילו במה שזה נהנה וזה חסר אם היה רגיל בו מקודם מותר, ודבר של פרהסיא אסור בכל אופן כגון להשאיל לו בית לדור בו אפילו זה לא נהנה וזה לא חסר, וכן לכבדו בבית הכנסת במצוה כגון לקרותו לתורה או גלילה אם לא שידוע לכל שלא עשה בשביל שהלוהו^{טז}. ואסור להנותו טובת הנאה שאינה ממונ^{טז}. מלמד או משרת או שכיר יום ושום אדם אסור ללוות מעות

יג. יו"ד שם ס"ט. יד. יו"ד שם ס"ז, וסי' קס"ו ס"א. וש"ך שם ס"ק א. טו. רמ"א ביו"ד סי' ק"ס סכ"ג. טז. רמ"א יו"ד סי' קס"ו ס"ג.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. כִּי אֵין לְגַמֵּל חֶסֶד כִּי אִם לְאַנְשֵׁי בְרִיתֵנוּ הַמִּחְזִיקִים
בַּתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁהֵם לֹא יִגְמְלוּ חֶסֶד עִם אֲחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בֵּין
אֲנַחְנוּ עִמָּהֶם מִדָּה כְּנֹגֵד מִדָּה (חִינוּךְ. אֱלֹהֵי הַמִּצְוֹת (חֲאנִיז) מִצְוֵה תִקְעָג). וְרַבִּים
שׁוֹאֲלִים שָׂאֵם הָרַבִּית דְּבַר מְגִנָּה וְנִמְאָס הוּא אִם בֵּין הָאֵיךְ צִוְּנוּ הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְקַחַת מַעֲכּוֹם, הֶכֶל הוּא, כִּי לֹא מְצִינוּ בַּתּוֹרָה גִּזְל עֲבוֹרָה מִתָּר,
וְאִדְרָבָה דַּעַת הַרְבֵּה מִן הַפּוֹסְקִים גְּדוּלֵי הָרֵאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים דְּגִזְל עֲבוֹרָה
אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲכָל הָאֲמֵת כִּי הָרַבִּית שֶׁהִיא נַעֲשֶׂה לְדַעַת הַלּוּה וּבְרִצּוֹנוּ
לֹא נֶאֱסַר מִצַּד הַמָּאוּס אוֹ נִימוּס, כִּי הוּא בְּאֲמֵת כְּשֶׁאֵר מְסַחֵר, דְּמָה לִּי
מִלּוּהוּ קָרְדִּים וְנוֹטֵל שְׂכָר אוֹ מִלּוּהוּ מַעוֹת וְנוֹטֵל שְׂכָר, אֲלֹא שֶׁהַתּוֹרָה

משנה הלכות

ואמר תנן לי ואני אעלה לך כדרך שאתה
נותן לישראל מותר, ואם העמידו אצל ישראל
אסור.^א וכן אם אמר לו הישראל הראשון
להלוותם לו הרי זה ריבית גמורה.^ב נכרי
השוכר לישראל שילוח מעותיו לישראל
בריבית אסור, אם לא שידוע ומפורסם לרבים
שאז מותר, אם אין אחריותם עליו לענין
פרעון.^ג ומזה יש היתר לעובדים ישראלים
בבאג עכו"ם ומלוים בריבית לישראלים.^ד

להלוות למומר בריבית. מומר להכעיס
והכופר בתורה להנאה והמחלל
שבת בפרהסיא ומומר לכל התורה כולה,
נחלקו הפוסקים אי מותר להלוותו בריבית
והלך אחר המחמיר, וללוות ממנו וליתן לו
ריבית ודאי אסור לכולי עלמא, דאע"פ שחטא
ישראל הוא, הרי הוא עושה איסור במה

הרמב"ם ז"ל.^א והראב"ד^ב והרמב"ן^ג והרשב"א^ד
ועוד גדולי הראשונים חולקים עליו דאין זה
מצות עשה רק היתר שהתירה תורה ליקח
ריבית מעכו"ם, והר"ן ז"ל המליץ בעד
הרמב"ם ז"ל, ועיין של"ה הקדוש בהקדמה
לתורה שבכתב ישוב לשיטת הרמב"ם. ולדעת
הרמב"ם אם הלוה לעכו"ם בלא ריבית עובר
בעשה זו לבד מהלא תעשה ד'לא תחנם',^ה
ומותר להלוות בריבית לגר תושב.^ו

פרטי דינים. מצוה להקדים הלואת ישראל
בחנם מהלואת עכו"ם בריבית.^א עכו"ם
שלוח מישראל ונתגייר גובה ממנו הריבית
שעלה עד שלא נתגייר, שלא יאמרו שבשביל
שלא יפרע הריבית נתגייר.^ב ומותר לתת
ריבית לעכו"ם.^ג עכו"ם שלוח מישראל
בריבית וביקש לפרעו ומצאו ישראל אחר

תקעג א. הל' מלוה ולוה פ"ה ה"א. ב. שם. ג. בספר המצוות שורש ו. ורמב"ן בדברים כג, כא. ד. ב"מ ע.
ה. מנחת חינוך. ו. מנחת חינוך, ועיין רמב"ם שם. וט"ז יו"ד סי' קנט"ט ס"ק א. ז. רמב"ם שם ה"ז. ח. שם
ה"ו יו"ד סי' קע"א. ט. רמב"ם שם ה"ב. י. רמב"ם שם ה"ד. יו"ד סי' קסט"ט ס"ו. יא. עיין יו"ד שם ס"ה
וס"ז. יב. יו"ד שם סכ"ג. יג. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קמ"ה.

אֶסְרֶתוּ שְׂאֵם יִקְחֶנּוּ יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל יִהְיֶה עֹזן פְּלִילִי לְשִׁנְיָהֶם, יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וְלֹא הִלְוָהוּ בַּחֲנָם כְּמוֹ שְׁצֻתָּה תוֹרָה (ויקרא יט, יח) 'וְאֶהְבֶּתָ לְרֵעֶךָ כְּמוֹדִי', וְלָכֵן כְּתִיב 'הִשְׁמַר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעַל' וְגו', וְאִם לֹא יִקַּח נֶאֱמַר (דברים כג, כא) 'לִמְעַן יִבְרַכְךָ ה'', כִּי חֶסֶד וְרַחֲמִים וְצַדִּיקָה הִוא שְׁעֵשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל חִבְרוּ. אֲמָנָם בְּשִׁיקָחָם מִן הַנְּכָרִי לֹא יִהְיֶה זֶה עֹזן, אֲלֵא כְּשֶׁאֵר מִסָּחָר שְׂאִין חֵיב הַחֶסֶד וְהַלֹּאָה בַּחֲנָם מְטַל עָלָיו (עיין אברבנאל דברים כג, טז-כו)^{טו}, וְעִיֵּן לְעִיל (מצוה תעז).

רמב"ם הל' מלוה פ"ה, ספר המצוות מצות עשה קצ"ח.

מצוה תקעד

בִּלְתֵּי תֵּאָחֵר (לֹא תַעֲשֶׂה שִׁמ"ד)

הַזִּהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְאַחֵר הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת וְשֶׁאֵר הַקְּרָבָנוֹת שְׁנֵתְחִיבֵנוּ בָּהֶם, שְׁנֶאֱמַר (דברים כג, כב) 'כִּי תִדָּר נָדַר לָהּ' אֱלֹקֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ'.

משנה הלכות

חסד, עיין ברד"ק על הפסוק (תהלים טו, ה) 'כִּסְפוֹ לֹא נָתַן בַּנֶּשֶׁךְ'.

תקעד) גדרי הלאו. אחד נדרים ונדבות ואחד שאר דברים שאדם חייב בהם מערכין ודמים ומעשרות ומתנות עניים, שעברו עליו שלשה רגלים משעה שנתחייב בהם ולא הביא קרבנותיו שנדר או התנדב, או שלא נתן הערכים והחרמים והדמים, הרי זה עבר בלא תעשה, ואין חילוק

שהוא לוקח ריבית, ואסור להלוות להם מעות בלא ריבית אם יכול להשתמט מהם^{טו}. תינוק הנשבה בין העכו"ם דין ישראל גמור ליה, וכן כל מי שיש לחשבו לתינוק שנשבה^{טז}. הקראים בזמן הזה מותר להלוותם בריבית, ויש חולקים דהוה כתינוק שנשבה^{טז}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר והלווה בתורת חסד בלבד בלא ריבית עובר בלאו זה, אבל אם מקוה להרויח או שעשה לו טובה ומחזירו מותר וחייב לעשות עמו

יד. לשון האברבנאל דברים כג, טז-כו. ד"ה והתשובה השלישית היא כי אף על פי שנודה. טו. ד"ה והתשובה הרביעית הוא כי הנשך. טז. יו"ד סי' קנ"ט ס"ב. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ד סי' קי"ב. יז. יו"ד שם ס"ג בהגה. יח. יו"ד שם ס"ג.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁדָרְכֶם שֶׁל פְּנֵי אָדָם לְהוֹדֹר בְּעֵת צָרָה בְּדַכְתִּיב (בראשית כח, ב) 'וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר' וגו', וְכֵן מְצִינוּ בִּפְתָח (שופטים יא, ל), אֲבָל לְאַחֵר שְׁעֵבְרָה הַצָּרָה לְפַעֲמִים יִתְחַרֵּט מֵאֲשֶׁר נָדָר וְאוֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹדֵעַ אֶת נִדְרֵי וּמִי בָּא לְבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי, הַזִּהִיר הַכָּתוּב שֶׁלֹּא תֹאמַר כֵּן 'כִּי דָרַשׁ יִדְרָשְׁנוּ' (דברים שם), בְּלוֹמַר שֶׁעַל כָּל פָּנִים יִדְרָשֶׁהוּ ה' מַעֲמוֹ הַיּוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ וּפִרְעַ מִמֶּנּוּ מִדַּעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְחֲטֵא אִסּוּר הַנִּדָּר יִשְׁאָר בְּהוֹיָתוֹ. וְאָמְרוּ ז"ל (שבת לב:) 'בְּעוֹן נִדְרִים אֲשֶׁתּוֹ וּבְנֵיו קִטְנִים מֵתִים' חֵם וְחִלְלָה, וְזֶה 'וְהָיָה כִּד חֲטֵא' (דברים שם), רוֹצֵה לֹאמַר שֶׁיִּהְיֶה לָּהּ דָּפִי וְחֶסְרוֹן, וְשֶׁלֹּא יִחְשַׁב הַחוּשִׁב שֶׁהַנִּדָּר נִרְצָה לֹאל יִתְבָּרֵךְ מִפְּאֵת עֲצָמוֹ בְּמַחְשָׁבָה טוֹבָה אוֹ דְּבוּר שְׁגִם זֶה הוּא מִצְוָה, אָמַר (דברים שם כג) 'וְכִי תִחְדַּל לְנָדָר לֹא

משנה הלכות

עניים עובר בבל תאחר מיד שהיה יכול ליתנו לעניים, אין שם עניים מפריש ומניח עד שימצא עניים, ובמקום שיש גבאי צדקה ופסק על דעת הגבאי אינו עובר עד שישאל הגבאי ממנו. נזיר שאמר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר יש אומרים^א דעובר בבל תאחר מיד אם לא קיבלו, ויש אומרים^ב לאחר שלש רגלים. הנודר או נשבע לקיים המצוה דעת רמב"ן במלחמות ה' (שבועות ס"ג) ותוס' בשם מהרא"ם והריטב"א דאינו עובר, ובעל המלחמות (שבועות שם) והר"ן בנדרים ורבינו ירוחם (ספר אדם נתיב י"ד ח"ג) והנימוקי יוסף סבירא להו דעובר בבל יחל, ועיין משנה הלכות נדרים (סי' ג'). ולענין צדקה דעת הרמב"ן ז"ל דמותר לנדור, דדוקא

איזה רגל קודם, דקיימא לן דלא בעי כסדרן, ואין לוקה על לאו זה שאין בו מעשה, ואחר רגל אחד עובר בעשה^א.

פרטי דינים בקרבנות. הקדיש בהמה ונפל בה מום לאחר שני רגלים ופדאה על בהמה אחרת, אינו עובר עד שיעבור ג' רגלים על השניה^ב. והקרבנות לא נפסלו לאחר ג' רגלים, אלא מקריבין, ובכל יום ויום לאחר רגל השלישי עובר בלאו ד'בל תאחר^ג. שאל על ההקדש או על שאר התחייבות והתירו לו נפטר מהלאו^ד. יורש שמביא קרבנות מורישו אינו עובר ב'בל תאחר^ה.

בצדקה ונדרים. צדקה בכלל נדרים היא, ואם פסק צדקה במקום שנמצאו

תקעוד) א. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ד הי"ג. **ב.** שם הי"ד. **ג.** שם הט"ו. **ד.** עיין רמב"ם הל' נדרים פ"ג הכ"ד-כה. ועיין לעיל מצוה ת"ז ובמנחת חינוך שם. **ה.** רמב"ם הל' מעשה הקרבנות שם הי"ד. **ו.** רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"א. **ז.** יו"ד סי' רנ"ז ס"ג. **ז.** רמ"א ביו"ד שם. **ח.** רמב"ם הל' נזירות פ"א ה"ד. **ר"ן** נדרים ג' ד"ה בל תאחר דנזירות. **ט.** רא"ש נדרים שם.

יְהִי בְךָ חֶטֶא' כְּמוֹ שִׁיְהִי בְּאַחֹר הַנֶּדֶר. וּכְתִיב (שם, כד) 'מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ, לְבָאֵר שֶׁהַנֶּדֶר הָעֶקֶר לְשֹׁמֵר וּלְקִיָּם (עֵינִי אֲכַרְכְּנָא דְּבָרִים כֵּן, מִז־כּו), וְעֵינִי לְעִיל (מצוה תו-תז).

ר"ה ד: ה: ו. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ד והל' מתנות עניים פ"ח, ספר המצוות לא תעשה קנ"ה, סמ"ג לאוין של"א, יורה דעה סי' רנ"ז.

מצוה תקעה

מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר (מצות עשה רל"א)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְקִיָּם כָּל מֶה שֶׁקִּבְּלָנוּ עָלֵינוּ וְנִתְחַיְבְּנוּ עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ בְּדַבּוּר אוֹ שְׁבוּעָה וְנִדְרִים וְצִדְקָה וְקִרְבָּנוֹת וְזוּלָּת זֶה, שְׁנֵאֲמַר (דברים כג, כד) 'מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מִמֶּה שֶׁבָּאֵר הַכְּתוּב (שם) 'וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרָתָ לָהּ' יֶאֱלֶקֶיךָ, כְּלוֹמֵר שֶׁהִסָּבֵה שִׁישְׁמֹר הַנִּדְרִים תִּהְיֶה מִשְׁנֵי צִדְדִים, א' מִצַּד הַשֵּׁם בְּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר נִדֵּר אֵלָיו וְאֵין רְאוּי שִׁיִּכְזֹב לוֹ, וְהֵלֵא תִּרְאֶה כִּמְהָ זִהִירִין בְּנֵי אָדָם לְהַבִּיא דוֹרוֹן הַמֶּלֶךְ שֶׁהַבְטִיחַ לוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן מִתְּנוֹת

משנה הלכות

מצוה לשאול על נדרו. ומיהו אמרו רז"ל (נדריים כב.) 'כל הנודר כאלו בנה במה והמקיים כאלו הקריב עליה קרבן', כלומר שאסור לנדר וכל שכן לקיים, ואם נדר מצוה לשאול על נדרו שלא ישל בהם, במה דברים אמורים בנדרי איסור, אבל בנדרי הקדש מצוה לקיימן ולא ישאל עליהם אלא מדוחק?.

קיום המצוה. קרבנות שנדר כיון שעבר עליהם רגל אחד ולא הביא עובר בעשה אם בא לירושלים, אבל אם לא עלה

בקדשי מזבח חיישינן דילמא אתי לידי תקלה, אבל לצדקה ומעשר לעניים ולקיים מצות נשבעין ונודרין, וכן כתב הרשב"א בריש חולין, והרדב"ז (סי' תתפ"ב) ועוד אחרונים חולקין. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים נקבות.

תקעה גדרי המצוה. מצות עשה של תורה שיקיים אדם שבועותיו או נדריו, שנאמר 'מוצא שפתך תשמור', ונאמר (במדבר ל, ג) 'ככל היוצא מפיו יעשה'.

מִלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, ב' מִצַּד הַנוֹדֵר עֲצָמוֹ, שְׁאִין כְּבוֹדוֹ שְׁלֵא יִשְׁמֹר אֶת דְּבָרוֹ, וְעַל זֶה אָמַר (שם) 'נִדְבָה אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ בְּפִיד' (עיין אברכנאל דברים כג, מז-כו). וימאחר שֶׁהַדְּבוּר בָּאֵדָם הוּא יִתְרוֹנוֹ עַל הַבְּעָלִי חַיִּים, וּפְיוֹ הוּא הַכְּלִי אֲשֶׁר בּוֹ יִשְׁבַּח לְקוֹנוֹ, אֵין רָאוּי לְחַלְלוֹ וּלְמַנְפוֹ בְּנִבְלוֹת פֶּה וּשְׁקָר חֲלִילָה (טעמי מצות (לר"מ הבהלי) מצות עשה רלג). עוֹד דְּרָשׁוּי, 'מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ' כְּלוֹמֵר אֶפְלוֹ הוֹצֵאת הַשְּׁפָתִים מִן הַשִּׁפְהָ וּלְחוּץ כְּלִי פִּנְתַּת הַלֵּב 'תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כְּאֲשֶׁר נִדְרָתָ לָהּ', כִּי אֲמִירְתּוֹ לְגִבּוֹהַּ כְּמִסִּירְתּוֹ לְהַדְיוּט דְּמִי, כָּל שֶׁכֵּן 'נִדְבָה אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ בְּפִיד' בְּכֹונַת הַלֵּב שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשֹׁמֵר וּלְקַיֵּם.

ר"ה ו. שבועות כו: מס' נדרים, רמב"ם הל' נדרים, ספר המצוות מצות עשה צ"ד, סמ"ק עשין קכ"ד, יורה דעה סי' ר"ד.

משנה הלכות

הנדר באיסור הנעשה על ידי אדם וחזיר איסורו בידי שמים, וזה נקרא נדרי איסור¹. מין הב', המחייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו כנדרים ונדבות, האומר הרי עלי, הרי זה נדר וחייב באחריותו, והאומר הרי זו, הוא נקרא נדבה ואינו חייב באחריותו אם מתה או גנגבה². וצדקה בכלל זה³, ועיין לעיל (מצוה תקע"ד).

פרטי דינים. הנודר בטעות וכן נדרי אונסין נדרי הבאי אין צריכין התרה ואינו עובר⁴. נדר חל על נדר⁵, ויש אומרים דאינו חל⁶. נזירות חל על נזירות⁷. ופרטי דינים רבים הם המפוזרים בשולחן ערוך, ועיין בספרי משנה הלכות נדרים ונזיר. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

לרגל באונס או אפילו במזיד אינו עובר, אם חלה הקרבן אינו עובר, בין רגל לרגל אינו עובר רק ברגל עצמו⁸. וכל אלו שאינם חייבים לעלות לרגל אע"ג דבאו לירושלים אינם עוברים⁹. הנודר בצדקה חייב ליתנה מיד, אין כאן עניים יפריש מיד ויתנה לעני הנמצא ראשון, ואם פירש לאיזה עני יתן אינו עובר עד שימצא אותו עני, ובמקום שיש גבאי צדקה ונדר על דעת הגבאי כיון שתבעו עובר¹⁰.

שני מיני נדרים. ושני מיני נדרים הם, א', שיאסור עליו דבר המותר לו כגון פירות וכיוצא בו, ואומר הרי עלי כקרבן או ככל דבר הנידור, ואינו תופס אלא בדבר הנידור, אבל אמר הרי זו כחזיר אינו נדר, שצריך לתלות

ג. ע"ע שבועות כו: ד. מנחת חינוך. ה. עיין ראש השנה ו: ו. יו"ד סי' רנ"ז ס"ג. ז. רמב"ם הל' נדרים פ"א ה"א. יו"ד סי' ר"ד ס"א-ב. ח. רמב"ם שם ה"ב, והל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"ד-ה. ט. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ח ה"א. יו"ד סי' רנ"ז ס"ג. י. רמב"ם הל' נדרים פ"ד ה"א. יו"ד סי' רל"ב ס"ה ז' וסי"ג. יא. רמב"ם שם פ"ג ה"א. יב. יו"ד סי' רל"ט ס"ד-טו. יג. רמב"ם הל' נזירות פ"ד ה"ב. יו"ד שם סי"ב.

מצוה תקעו

כִּי תִבְּא בְּכֶרֶם רֶעֶךָ (מצוה עשה רל"ב)

צִוָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיזֵת הַשְּׁכִיר אוֹכֵל בְּשַׁעַת עֲבוּדָה מִמָּה שְׁעוֹבֵד בוֹ אִם יִהְיֶה הָעֲבוּדָה בְּמַחְבֵּר לְקֶרְקַע, שְׁנַאֲמַר (דברים כג, כה) 'כִּי תִבְּא בְּכֶרֶם רֶעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּגַפְשֶׁךָ שְׁבַעֲךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁצַעַר גָּדוֹל הוּא לְאָדָם שְׁנוֹכְנֵם בְּכֶרֶם חֵבְרוֹ הָעָשִׂיר וְעוֹשֶׂה בְּעֲנָבִים, וְהָעֵין רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד וּמִתְאַוֶּה לְאָכַל מֵהֶם וְאֵין לֵאל יָדוֹ, וְיִהְיֶה לוֹ צָרוֹת עֵין לְבַעַל הַבַּיִת וְיִכְנִים עֵין רָעָה בְּתִבּוּאָתוֹ, וְכֹאשֶׁר יֵשׁ לוֹ רְשׁוֹת לְאָכַל מִמָּה שְׁעֵמֶל וְיִגַּע בוֹ יִהְיֶה שְׂמִיחַ בְּכִרְפַּת ה' שְׁנָתָן לְחֵבְרוֹ וְלֹא יִהְיֶה לוֹ צָרוֹת עֵין, וּמִתֵּר לְאָכַל בְּדִינָר אֶפְלוֹ שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה אֵלָּא בְּמַעֲהָ כֶסֶף, אֵלָּא שְׂמֵלֶמְדִּין אוֹתוֹ שְׁלֵא יִהְיֶה רַעֲבָתָן בְּיֹתֵר וְיִהְיֶה נוֹעֵל דָּלֵת

משנה הלכות

את הקטנים מן הגדולים לא יאכל מהם, אף על פי שהיא גמר מלאכת הקטנים, שעיקר המלאכה לצורך הגדולים להרחיב להם מקום ועדיין לא נגמרו, העושה בדבר שאינו גידולי קרקע כגון חולב ומגבן ומחבץ אינו אוכל.^א העושה בתלוש לאחר שנגמרה מלאכתו למעשר כגון בודל בתמרים וגרוגרות, אינו אוכל, שכל דבר שאין אחר חיוב מעשר חיוב אחר אינו אוכל, בפת אוכל עד שיתחייב בחלה, היינו שיתן מים על הקמח, תבואה שאינה עומדת ללחם נגמרה מלאכתה מיד.^ב היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים, עושה בגפן זה לא יאכל בגפן אחר, גפן שמודלת אגב חברתה אוכל משניהם, ומתקנת חכמים

תקעו) קיום המצוה. השוכר את הפועל שיעבוד אצלו בגידולי קרקע, הן שכיר יום הן קבלן, או שכרו לעשות עמו במחובר זכתה לו התורה לפועל ישראל שיאכל ממה שעבד, ואינו אוכל אלא בשעת גמר מלאכה כלומר קוצר או בוצר, דאז נותן לכליו של בעל הבית זכתה לו התורה גם כן, וכן אם הפועל העושה בתלוש מן הקרקע קודם שיגמור סוף מלאכה המחייב אותו בחיוב האחרון שבו אוכל ממה שהוא עושה, ואם חסמו עובר ושלומי משלם מלקי לא לקי". פועל העושה שלא בשעת גמר מלאכה כגון העודר בגפנים או מכסה שרשי האילנות, ואפילו המנכש בצלים ושומים כגון שעוקר

תקעו) א. רמב"ם הל' שכירות פי"ב ה"א-ב. חו"מ סי' של"ז ס"א-ב. ב. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ שם ס"ב. ג. רמב"ם שם ה"ה. חו"מ שם.

בְּפָנָיו (עיין מעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רלד). **זוֹלַת כִּי וְדָאִי מֵאֲהֵבַת הַבּוֹרָא**
אֶל עַמּוֹ רָצָה לְלַמְּדֵם לְהוֹיֹת לָהֶם נֶפֶשׁ יָפָה וְרִצּוֹן טוֹב, וְעַל יְדֵי זֶה תַּחּוּל
עָלָיו בְּרַפְתָּ הַשֵּׁם עֲלֵיהֶם, וּבָאֵם יִדְקֶדֶק הַפֻּעַל הַבֵּית עִם הַפּוֹעֵל עַל כָּל
גִּרְעִין תְּבוּאָה מוֹרָה בְּנִפְשׁוֹ הַכִּילוֹת וּמִזִּגּוֹ רַע מְאֹד אַחֵר שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ
בִּרְכוּ בְּכָל, וְהָעֲנִי עוֹבֵד אֶצְלוֹ לָמָּה לֹא יִהְיֶה מִפְּרִי מַעֲלָלוֹ, וְהָרָעָה וְהַמְאָרָה
תִּדְבֶּק בְּרָעִים וְהַטּוֹבוֹת בְּטוֹבִים, מִיָּן בְּמִינוֹ (חינוך).

ב"מ פז: רמב"ם הל' שכירות פי"ב, ספר המצוות מצות עשה ר"א ולא תעשה רס"ז-רסח, סמ"ג
 עשין צ"א ולאויין קפ"ב-קפג, סמ"ק רע"ג-רעד, יראים קס"ג-קסד, חושן משפט סי' של"ז-של"ז.

מצוה תקעז

וְאֵל כְּלִיָּךְ לֹא תִתֵּן (לֹא תַעֲשֶׂה שִׁמ"ה)

הַזֹּהִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִקַּח הַשָּׂכִיר מִמָּה שֶׁעוֹבֵד בּוֹ יוֹתֵר עַל
אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כה) 'וְאֲכַלְתָּ וְגו'' וְאֵל כְּלִיָּךְ לֹא תִתֵּן'.

משנה הלכות

והעובר ולא הניח עובר בלאו^ד, ונוהג בכל
 מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תקעז) כמה מותר לו לאכול. פועל שעשה
 מלאכה שמותר לו לאכול אוכל
 כדי שבעו, ויכול הפועל לאכול אפילו יותר
 על שכרו, כגון ששכרו אינו אלא דינר והוא
 אוכל שווה סלע עד כדי שבעו, ומיהו מלמד
 אותו שלא יהא רעבתן לטובתו שלא יסגור
 הפתח לפניו וימנעו מלשכרו^א.

לאחר העבודה. ואסור לפועל לקחת ממה
 שיעבוד בו לביתו, ואפילו לאכול אחר

שבשעה שהולך משורה לשורה אוכל, לא
 יאכל פת עם הענבים, ולא ימצוץ הענבים
 וישליך הקליפה, ולא יאכל במלח^ז, ולא יאכל
 אכילה גסה ד'שבער' כתיב^ב. היה עושה הוא
 ואשתו ובניו ועבדיו והתנה עם הבעל הבית
 שלא יאכלו ממה שהם עושים אם הם גדולים
 ומדעתם התנה לא יאכלו, ואם הם קטנים
 יאכלו בעל כרחו^ו. ורשאי בעל הבית להשקות
 הפועלים יין שלא יאכלו ענבים הרבה,
 והפועל רשאי להרעיב עצמו בבית כדי
 שיאכל הרבה אצל בעל הבית במלאכתו^י.
 האוכל בשעה שאין לו לאכול עובר בלאו,

ד. רמב"ם שם ה"י. חו"מ שם ס"ט-י וסי"ב-יג. ה. רמב"ם שם ה"א. חו"מ שם ס"ד. ו. רמב"ם שם ה"ד.
 חו"מ שם ס"ז. ז. רמב"ם שם פ"ג ה"ו. חו"מ שם סט"ו. ח. רמב"ם שם פ"ב ה"ג. חו"מ שם ס"ח.
תקעז) א. רמב"ם הל' שכירות פי"ב ה"א. חו"מ סי' של"ז ס"ז.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הַנּוֹטֵל כָּל שֶׁהוּא מִבְּעַל הַבַּיִת שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת הָרִי
זֶה גָזַל מִן הַתּוֹרָה, וְלֹא הַתִּירָה הַתּוֹרָה אֲלֵא כְּנֶגֶד נַפְשׁ
הַמִּתְאַוָּה, בִּיּוֹן שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק וְטוֹרֵחַ בְּפִרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ אִם לֹא יִהְיֶה
אֲפָשֶׁר לוֹ לֵאכֹל בְּהֵתֵר יֹאכֵל בְּאֶסוּרִי, וְהַתִּירָה הַתּוֹרָה 'כְּנַפְשֶׁךָ שֶׁבְּעֵד'
(דברים שם) כְּעֵנִין שְׁכָתוֹב (משלי יג, כה) 'צָדִיק אֲכֹל לְשֹׁבַע נַפְשׁוֹ' (רבינו בחיי דברים
שם). אֲכֹל הַמֵּשִׁים בְּכָלּוֹ מֵאִינוֹ שְׁלֹו מֵרָאָה בְּעֵצְמוֹ חֶסְרוֹן אֱמוּנָה וּבְטָחוֹן
בַּה', וְרוֹצֶה לְכַמֵּחַ עֵצְמוֹ בְּשֵׁל חֲבֵרוֹ, וְלִכֵּן אֲפִלּוּ בְּדִי שֶׁבָּעוֹ לֹא הָיָה רָאוּי
לוֹ, שְׁלֵעוֹלָם לֹא יִשְׁבַּע, וְעַל דֶּרֶךְ 'אֶהֱבֶה כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף' (קהלת ה, ט),
וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְנָה רוֹצֶה מְאֻתִּים. וְאִם תִּשְׁאַל לָמָּה הָיָה צָרִיךְ לִלְאוֹ זֶה,
הֲלֹא בְּכָלֵל גָּזַל הוּא, הַתְּשׁוּבָה הִיא לְפִי שִׁדְמָה הַפּוֹעֵל שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ חֲטָא
בְּלָקְחוֹ מִגְדוּלֵי קֶרֶקַע בְּעֵת הַקְּצִיר וְהַבְּצִיר, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַקְפִּיד

משנה הלכות

ערימות של חמישה בני אדם לא ימלא כריסו
מאחד, אלא אוכל מכולם לפי חשבון.
העושה בתאנים לא יאכל בענבים, ומונע
עצמו מלאכול בענבים עד שיבוא לתאנים
ויאכל אם ירצה, וכן מהרעות להיפות.^ב
העושה בגת עד שלא הלכו שתי וערב אוכל
ענבים ואינו שותה תירוש, מפני שאין
מלאכתו ניכרת ביין, משהלכו שתי וערב
אוכל בענבים ושותה בתירוש.^ג שכרו לעשות
בנטע רבעי אינו אוכל, לא הודיעו שהוא נטע
רבעי פודה ומאכילו.^ד

כללים. פועל העובר ונוטל מפירות בעל
הבית שלא בשעת עבודה לאכילה

העבודה, ולא אכל בתוך העבודה אסור.^ה
ודרשו רז"ל (ספרי פר' כי תצא נו) "ואל כליך
לא תתן בשעה שאתה נותן בכליו של בעל
הבית אתה אוכל, אי אתה נותן בכליו של
בעל הבית אי אתה אוכל". ולא יקח הפועל
יתר על אכילתו ולא יאכל אכילה גסה.^ו

פרטי דינים. רשאי הפועל לטבל פיתו בציר
כדי שיאכל ענבים הרבה.^ז פועל שאמר
לבעל הבית תן לאשתי ובני מה שהיה לי
לאכול, או שאמר הריני נוטל מעט מזה
שנטלתי לאכול לאשתי ובני אין שומעין לו,
ואפילו נזיר שהיה עושה בענבים ואמר תנו
לאשתי אין שומעין לו.^ח היה משמר ה'

ב. ע"ע שפתי כהן (צפת) דברים כג, כו. ג. עיין קה"ר א, יג. ד. רמב"ם שם ה"ג. ה. חו"מ שם סי"ח. ה. רמב"ם
שם ה"א. חו"מ שם סי"ד. ו. רמב"ם שם פי"ג ה"ו. חו"מ שם סט"ו. ז. רמב"ם שם פי"ב ה"ג. חו"מ שם
סט"ו. ח. רמב"ם שם ה"א. חו"מ שם סי"ח. ט. רמב"ם שם ה"י. חו"מ שם ס"ט. י. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ
שם. יא. רמב"ם שם ה"ז.

כָּל כֶּךָ בָּזָה כִּמּוֹ שֶׁהֵם מִקְפִּידִים בָּמָה שֵׁשִׁשׁ לָהֶם בְּבֵית, וְלָכֵן הִקְפִּידָה
הַתּוֹרָה בְּדִי שְׂבִיעָה וְלֹא יוֹתֵרִי, אַחֲרֵי שֶׁעָשָׂה מְלֹאכְתּוֹ מְזוּנוֹתָיו עַל בַּעַל
הַבַּיִת, 'וְאֵל כָּלֶיְךָ לֹא תִתֵּן' (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שם. ועיין חינוך).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תקעה

וְחֶרֶם־שׁ לֹא תִנִּיף (לא תעשה שם"ו)

הַזִּהְיִר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יֵאָכֵל הַשְּׂכִיר בְּשַׁעַת עֲבוֹדָתוֹ מִה שֶׁמָּתָר
לוֹ לֵאכֹל בְּדִי שְׂבָעוֹ שֶׁלֹּא בְּשַׁעַת עֲבוֹדָה, וְהִינוּ בְּהִלְיָכְתּוֹ מֵאֲמֵן
לְאֲמֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כו) 'וְחֶרֶם־שׁ לֹא תִנִּיף עַל קָמַת רַעְדָּ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי שְׂכִיר הוּא וְכֹא בְּשָׂכְרוֹ, וְאִם יִכְטֹל זְמַן בְּשַׁעַת
עֲבוֹדָתוֹ לֵאכֹלָה נִמְצָא גּוֹזֵל אֶת בַּעַל הַבַּיִת, אֲלֵא בְּהִלְיָכְתּוֹ
מֵאֲמֵן לְאֲמֵן אוֹכֵל כִּיּוֹן שָׂאוֹ אֵינוֹ מִכְטֹל מְזִמֵּן בַּעַל הַבַּיִת. וְאָמַר 'וְקַטְפֹּת
מְלִילַת בִּידֶךָ וְחֶרֶם־שׁ לֹא תִנִּיף עַל קָמַת רַעְדָּ', כִּי לְעִיל מִנֵּה הַזִּהְיִר שֶׁלֹּא

משנה הלכות

מצוה זו, דעת הרמב"ם ז"ל בפ"י המצוה
שאסור לפועל לאכול בשעת מלאכה אלא
בגמר מלאכה, שנאמר 'וחרמש' וגו', ומפי
השמועה למדו שכל זמן שהוא עוסק
בקצירה לא יניף חרמש לאכילתו וכן כל
כיוצא בזה, אלא ימתין עד גמר מלאכה. ואף
על פי שמותר לאכול בשעת עבודה,
כלומר כשהולך מאומן לאומן או כשימלא
הסל קודם תקנת חכמים מפני השבת אבידה
לבעלים כדי שלא יבטלו ממלאכתו. אבל
הסמ"ג והרמב"ן והחינוך והיראים ושאר

עובר בלאו, ואינו לוקה דניתן להשבון.^{יב}
ובמנחת חינוך נסתפק כאן אי עובר גם משום
לאו דגזל שהרי גזל מה שאינו שלו, ועיין
מהר"ם שי"ק מה שכתב בזה. וצריך עיון שלא
זכרו השרים מדברי הסמ"ק (מצוה רע"ג) וזה
לשונו 'ואין לוקין על לאו זה שהרי אם עשה
כך חייב לשלם דגולן הוא' עד כאן, ומפורש
כתב דהוה גזלן.

תקעה) דעות הראשונים וגדר הלאו. קיום
המצוה, נחלקו הראשונים בפ"י

יב. ב"מ פז: יג. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם סי"ח. **תקעה** א. עיין רמב"ם הל' שכירות פי"ב ה"ב. ב. רמב"ם
שם ה"ג. ג. שם ה"ב.

לִתֵּן לְכָלִּיּוֹ, אֲבָל כָּאֵן מְדַבֵּר בְּפוֹעֵל שְׁכָל הַיּוֹם מִנִּיף הַחֶרֶם עַל קָמַת בְּעַל הַבַּיִת מִכָּל מְקוֹם כְּשֶׁהוּא רוֹצֶה לֵּאמֹר לֹא יִנִּיף חֶרֶם דֶּרֶךְ רַעֲבָתָנוֹת בְּעוֹשֶׂה בְּתוֹךְ שְׁלוֹ, אֵלֹא 'וְקִטְפַת מְלִילַת בִּידֶךְ', פְּרוֹשׁ לְצַדֵּךְ אֲכִילָתָן 'לֹא תִנִּיף' הַחֶרֶם אֵלֹא 'וְקִטְפַת בִּידֶךְ'. וְכֵן דִּרְשׁוּ בְּסִפְרֵי (פ'ר' כִּי תֵצֵא נז) "וְחֶרֶם לֹא תִנִּיף' בְּשַׁעֲהָ שְׁאֵתָהּ מִנִּיף הַחֶרֶם עַל קָמַת בְּעַל הַבַּיִת', וְהַפְּנִיָּה דְלִדְרִידֶךְ לֹא תִקְטֹף בְּחֶרֶם אֵלֹא 'וְקִטְפַת בִּידֶךְ' לֵאכִילָתָהּ.

מראה מקומות עיין במצוה תקע"ו.

מצוה תקעט

וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָהּ (מצוה עשה רל"ג)

צִוְּהָ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהָרוּצָה לְגַרְשׁ אִשְׁתּוֹ יִגְרַשְׁנָה בְּכָתֵב הַנִּקְרָא סֵפֶר, שְׁנַאמֶר (דברים כד, א) 'וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָה'.

משנה הלכות

ולאכול כי אם ביד, כך הזהיר שלא לבצור בכרם, הרי הם סמוכים זה לזה וכו' עיין שם. ועיין בהשגות הראב"ד ובלחם משנה! ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר על זה בין איש ובין אשה והניף חרמש על קמת רעהו עבר על לאו זה, ואינו לוקה עליו מפני שחייב לשלם.

תקעט) מפני מה מגרשין. קיום המצוה, מדין תורה שלא יגרש האיש אלא לרצונו והאשה מתגרשת לרצונה ושלא לרצונה^א. ומגרש בין מחמת קטטה שלא מצאה חן בעיניו ובין מחמת אהבה, וכגון שלא תפול ליבום וכיוצא בזה^ב. ורבינו גרשום

ראשונים הביאו מספרי (פ'ר' כִּי תֵצֵא נז) כִּי תבוא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך וחרמש לא תניף על קמת רעך, ותניא "בידך" ולא במגל ולא בחרמש, וכאשר הזהיר לפועל שלא לקטוף קמה ולאכול כי אם ביד, כך הזהיר בכרם שלא לבצור לצורך אכילתו בדבר שדרכו לבצור, שהרי סמוכים זה לזה. ואפילו רבי יהודה דבעלמא לא דרש סמוכין, במשנה תורה דרש סמוכין. ועוד דכתיב כִּי תבוא בכרם רעך, וכתיב 'וכי תבוא בקמת רעך וגו' וחרמש', וי"ו מוסיף על ענין ראשון ולמדין זה מזה עד כאן לשון הסמ"ג (לאוין קפ"ג). וזה לשון הסמ"ק (מצוה רע"ד) 'וכמו שהזהיר הכתוב על הפועל שלא לקטוף קמה

ד. דברים שם כה (הוא במצוה הקודמת). ה. עיין אלשיך דברים שם. ו. יבמות ד. ז. הל' שכירות שם. **תקעט) א.** אבן העזר סי' קי"ט ס"ו. **ב.** בית שמואל אבן העזר סי' קי"ט ס"ק ג. ועיין שו"ת משנה הלכות

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הָאִשָּׁה נִכְרָאת לְעֹזֵר לָאָדָם וְנִתְּנָה לוֹ לְטוֹבָתוֹ, לְפִי שְׂאִין הָאָדָם כְּשָׂאֵר בְּעָלֵי חַיִּים הַמְשִׁיגִים כָּל צָרָכָם כְּגוֹן מִלְּבוּשֵׁיהֶם וּמִזִּנְנוּתֵיהֶם בְּטַבַּע הָעוֹלָם, אֲבָל הָאָדָם יִקְנֶה אוֹתָם בְּזַעַת אָפוֹ, וְהָאִשָּׁה תִּעְזֹר לוֹ מְאֹד בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְתִעְזֹר לוֹ בְּכָל עֲמָלוֹ וַיִּגִּיעַ כְּפִיו, וְיִתְכַּוֵּן לוֹ כָּל צָרְכּוֹ וְהֵנָּאת גּוֹפּוֹ, וְתִמְנְעֵהוּ מִחֲטָא וְלָלֶכֶת אַחֵר תִּאֻוָּתָיו, וַיַּעֲמִיד עִמָּה בָּנִים וְהִיא תִּגְדֹּלֵם וְתִחַנְכֶם, וְכִמּוֹ שְׂאֵמְרוּ רַ"ל יְבָמוֹת (סג.) 'יְדֵי לָנוּ

משנה הלכות

ד', שלא ישאר לו עילה שום רשות והסירה מקנינו. ה', שיהא נכתב לשמה. ו', שלא יהא הגט מחוסר מעשה אחר כתיבה אלא נתינה. ז', שיתננו לה או לשלוחה. ח', שיתננו לה בפני עדים כשרים. ט', שיתננו לה בתורת גירושין. י', שיהא הבעל או שלוחו שיתננו לה. ונהגו לכתוב ב"ב שיטין כמנין 'גט'. ולכתחילה בעי בית דין ליתן לה, ושיתנן ביום, ובדיעבד נתנו ביחיד ובלילה כשר. והכל כשרין לכתוב הגט, אפילו חרש שוטה וקטן, אם אחרים עומדין על גבן ומלמדן, ויש פוסלים בהם.

מי ראוי לסדר גיטין. ודיני גיטין רבים הם כהררים התלויים על חוט השערה, והמשנה ח"ו מרבה ממזרים בישראל, ולכן אמרו ז"ל (קידושין יג.) 'כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמה', ומאוד מאוד יש להזהיר ולהזהר בזה, ובפרט

מאור הגולה החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה, ובקצת נשים מתירין לו לישא אחרת על אשתו, ודבר זה לגדולי הדור לפסוק. ויש שכופין להוציא, מוכת שחין, ובעל פיליפוס, וכופר באלקי ישראל, ומי שהוא רועה זונות, ועוד קצתם עיין בשולחן ערוך. ובאשה מצוה לגרש העוברת על דת משה, כגון מאכילתו שאינו מעושר, ומשמשתו נידה, ואינה קוצה לו חלה, והנודרת ואינה מקיימת, והעוברת על דת יהודית, כגון יוצאת בשוק וראשה פרוע, אפילו קלתה על ראשה, אם יוצאת לרשות הרבים בלי שבכה על ראשה, ומשחקת עם בחורים ועוד כמה דברים עיין בשולחן ערוך.

כתיבת ומסירת הגט. וי' דברים הם עיקרי הגט מהתורה. א', שיהא בכתב. ב', שלא יגרש הבעל אלא מרצונו. ג', שיהא ענין הכתב ספר כריתות דבר הכורת בינו לבינה.

ח"ד סי' ר"ט. ג. אבן העזר סי' קי"ט שם ברמ"א. ד. אבן העזר סי' קנ"ד ס"א, ורמ"א שם. ה. שם סי' קט"ו ס"א ג-ד. ו. רמב"ם הל' גירושין פ"א ה"א. ז. אבן העזר סי' קכ"ה ס"א. ח. עיין אבן העזר סי' קמ"ב ס"ד ברמ"א. ועיין נודע ביהודה תנינא סי' קי"ד. וחתם סופר אבן העזר ח"ב סי' ס"ד-ס"ה. ורבינו גרשום מאור הגולה ערכין כג. ושיטה מקובצת שם, כמצוין בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קמ. ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"י סי' רס"ו, ובמה"ת ח"ב סי' שס"ד. ט. עיין אבן העזר סי' קכ"ג ס"ה ברמ"א. וחלקת מחוקק שם ס"ק י"ג-יד. ופתחי תשובה ס"ק ו, וסי' קמ"ב ס"ה ברמ"א. ועיין שו"ת משנה הלכות מה"ת ח"ד סי' קי"א. י. רמב"ם שם פ"ג הי"ח. אבן העזר סי' קכ"ג ס"ג.

שְׁמַנְדְּלוֹת אֶת בְּגִינוֹ וּמִצִּילוֹת אוֹתָנוּ מִן הַחֲטָא'. וְצִוְתָה הַתּוֹרָה הָאֱלֹקִית
עַל חֶבְרַת הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ, וְהִזְהִיר אוֹתָהּ שֶׁלֹּא תִזְנֶה תַּחַת בַּעַלָּהּ, וְלֹאֲדָם
אָמַר 'שְׂאֲרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגָּרַע'". אָמֵנָם כָּל אֱלֹוֹ לֹא יִמָּצְאוּ כִּי אִם
בְּהִיּוֹתָם מִסְכִּימִים בְּטַבַּע וּבִמְזֻג שְׁזֵה יָבִיא בִּינֵיהֶם אֶהְבֶּה וְהִסְכָּמָה, וְאִם
לֹא תִסָּכִים עִמּוֹ אֵלֹא תִהְיֶה מִתְחַלֶּפֶת לֹא יִמָּשֶׁךְ לוֹ שׁוֹם תּוֹעֵלֶת, וְטוֹב
לֹאֲדָם שִׁיְהִי יְחִידִי וְלֹא בְּחֶבְרַת הַנָּחַשׁ הַצִּפְעוֹנִי עַד שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ
(קהלת ז, כו) 'וּמוֹצֵא אֲנִי מֵרַמְּמוֹת אֶת הָאִשָּׁה', וְאָמְרוּ רַז"ל (יבמות שם) אִשָּׁה
רָעָה הִיא מִיָּדִי דִקְשָׁה מְמוֹתָא (אברבנאל דברים כד, א-ד). וְאַחֵר שֶׁהִיא מוֹרֶת רוּחַ
לֹא מְגַרְשָׁהּ, וְצִוָּה בְּסֵפֶר כִּדִּי שִׁיתְּפָרְסֶם הַדָּבָר אוֹלֵי יִשְׁאָנָה אַחֵר וְלֹא
יִכְשְׁלוּ בָּהּ (עיין חינוך).

מס' גימין, רמב"ם הל' גירושין, ספר המצוות מצות עשה רכ"ב, סמ"ג עשין ג, סמ"ק סי' קפ"ד,
אבן העזר סי' קי"ט.

משנה הלכות

שמסדרין הגדה של פסח, מרבים ממזרים
בישראל, כי הסדר הזה טוב ויפה למי שלמד
ש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים ושימש
רבותיו, אבל לסדר על פי אותו הסדר קשים
לעולם יותר מדור המבול", ועיין פוסקים
בזה ומי לא יירא. ובזמן חכמי התלמוד היו
מושיבין דיינים מיוחדין לזה שלא יבוא כל
אחד ויטפל בהם, וכל שכן בזמנינו אלה שהיה
צריך להעמיד בית דין מומחין לזה. ונוהג בכל
מקום ובכל זמן בזכרים, ועבר ולא גירש
אשתו שצריך לגרשה ביטל עשה זו והרי היא
אשת איש ועונשו גדול מאוד.

במדינה זו אשר בעוונותינו הרבים הרבה
חללים הפילה וכל הרוצה ליטול את השם
נוטל, והרבה העוסקים ומיעוטא דמיעוטא
היודעים, ובשו"ת הריב"ש כתב לו רבו הר"ן
ז"ל על גט אחד שהיה נכתב כדינו אבל לשון
ההרשאה היה מגומגם, וכתב 'מלשונם של
הבית דין ניכר שאינם תלמידי חכמים ויש
לחוש לכמה פסולים שאינם ניכרים בגט, כי
הלכות אלו הררים התלויים בשערה'. ובשו"ת
פני יהושע (ח"ב סי' ע"ז) כתב 'המשנים ח"ו
אות אפילו נקודה אינו גט, ואותן המסדרין
גיטין על פי סדר הגיטין הנדפס כמו

מצוה תקפ

לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה (לא תעשה שמ"ז)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא להחזיר גרושתו אחר שנשאת או נתארכה לאחר, שנאמר (דברים כד, ד) 'לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה'.

משך שי המצוה. מה שבאר הקרא (שם) 'אחרי אשר הטמאה', כי כל אשר ידעה איש אחר על ידי גשואין תחשב לו טמאה, והטעם כדי להרחיק כל מיני זמה ומיני נבלות ושללא יחליפו נשותיהן זה לזה, יכתב לה גט בערב ובבקר היא שבה אליו ומחזירה לו, וזה טעם 'ולא תחטא את הארץ' (דברים שם) כי זה סבה לחטאים גדולים, ובספרי (פר' כי תצא ס) 'ולא תחטא' להזהיר הבית דין על כך (רמב"ן דברים שם). והמעשה

משנה הלכות

לחזור לראשון ואפילו היתה מיוחדת לו מתחילה^א. חרש שגירש ברמיזה והלכה ונתקדשה לחרש אחר, ואין צריך לומר לפיקח, אסורה לחזור לבעלה החרש, אבל אשתו של פיקח שנתגרשה והלכה ונשאת לחרש ונתגרשה מותרת לחזור לבעלה הפיקח^ב. וכתבו האחרונים^ג דבכל מקום שהנישואין הראשונים היו דאורייתא והשניים דרבנן וגירש השני אין אוסר על הראשון, היו שניהם דרבנן אוסר השני על הראשון. מי שקידש אשה דרבנן ובא שני וקידשה דאורייתא והראשון לא גירש כלל, אם גירש השני שקידושו דאורייתא מותרת לראשון,

תקפ) גדרי האיסור. אדם מישראל שגירש את אשתו בין מן האירוסין, ובין מן הנישואין, והלכה ונשאת לאחר או נתארכה לאחר ונתגרשה או נתארמלה ממנו, אשה זו אסורה על הראשון להשיאה לעולם, ואם עבר ונשאה עובר בלאו זה ולוקין שניהם ככל חייבי לאוין^ד. ואפילו לא נתגרשה אלא מחמת קול בעלמא ונשאת לאחר אסורה לראשון לעולם^ה.

המותרות לחזור. גרושה שזינתה מותרת לחזור לבעלה הראשון^ו. זינתה עם אחד ונשאת לשני ונתגרשה ממנו, מותרת

תקפ) א. רמב"ם הל' גירושין פ"א ה"ב. אבן העזר סי' י" ס"א. ב. אבן העזר שם ברמ"א. ג. רמב"ם שם ה"ג. אבן העזר שם. ד. שם ברמ"א. ה. רמב"ם שם ה"ו. אבן העזר שם ס"ב. ו. עיין בית שמואל אבן העזר שם ס"ק ד.

הַזֶּה הוּא כַּמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ מַחְלִיפִים נִשְׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה, וּכְבָר יִדְעַתְּ שֶׁהָיוּ בִּקְדָמוֹנִים שֶׁחֲשָׁבוּ בְּעֵינֵי הַנָּשִׁים שֶׁהַטּוֹב וְהַנָּאוֹת שֶׁתְּהִינָּה הַנָּשִׁים בָּלֵם מִשְׁתַּפּוֹת לְכָל הָאֲנָשִׁים, וְלֹא תִהְיֶה אִשָּׁה מִיעֲדַת לְאִישׁ אֶחָד, וְגַם בָּזֶה יִסּוּרוּ הַמְרִיבוֹת וְהַקְטָמוֹת מִבֵּין הָאֲנָשִׁים, וְהַתּוֹרָה הָאֱלֹקִית הִרְחִיקָה מְאֹד הַדַּעַת הַמִּפְסָדָת וְהַמְגָנָה הַזֹּאת, וּכְמוֹ שֶׁזָכַר הָרַב הַמּוֹרָה (מו"נ ח"ג פמ"ט) עֲנִין זֶה (אברבנאל דברים כד, א-ד), וְהַרְלֵב"ג כָּתַב טַעַם שֶׁלֹא יִהְיֶה סֶכֶה לַעֲשֵׁק וְגֹזֵל, שֶׁזֶּה יִגְרַשׁ אִשְׁתּוֹ שֶׁתִּנְשֵׂא לְאַחֵר וְתַעֲשֶׂה פְעֻלוֹת רָעוֹת שִׁיגְרִשְׁנָה, תִּקַּח כָּל אִשֶּׁר לוֹ וְתַחֲזֹר לְבַעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן, וְזֶה גֹזֵל וְחָמֵס מִלִּבְדּוֹ הַדָּפִי הַגָּדוֹל שִׁיזְכֶּה הָאָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ לְתַכְלִית קִנְיָן הַכְמוֹן (אברבנאל שם).

יבמות יא: רמב"ם הל' גירושין פ"א, ספר המצוות לא תעשה שנ"ז, סמ"ג לאוין פ"ב, סמ"ק קפ"ט, אבן העזר סי' ו' וסי' י' וסי' קט"ו וקצ"ח.

משנה הלכות

אחר הגט עוקר הגט'. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, ואם קידש ובעל לוקה, אבל בעל ולא קידש או קידש ולא בעל אינו לוקה". ועיקר הלאו לאנשים נאמר, והנשים בכלל האיסור. ועיין שואל ומשיב (מהדורא קמא ח"ב סי' ע"ט). וגרושתו קודם שנתקדשה לאחר ראוי להחזירה אם אינה מרשעת, ובשולחן העזר (סי' א' סל"ב אות א) הביא דבפי העולם שגור דמצוה להחזיר גרושתו, עיין שם.

נישאת לעכו"ם בדיניהם הרי הוא כזנות בעלמא ולא נאסרה'.

שאר פריטים. אשה שהלך בעלה למדינות הים ושמעה שמת ונישאת בעד אחד, ואחר כך בא בעלה דאמרינן תצא מזה ומזה, או שנישאת על פי שני עדים ונמצאו שקרנים, בכל אלו לא תחזור". נישאת לקטן מותרת לחזור לראשון". גירש קטנה שהשיאה אמה ואחיה וחזר ונשאה ומיאנה בו, ונישאת לאחר מותרת לחזור לו, שהמיואן

ז. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' כ"ח. ח. עיין אבן העזר סוף סי' י"ז סנ"ו-נז. ורמ"א ואחרונים שם. ט. עיין נודע ביהודה מה"ג אבן העזר סי' ס"ב-סג, שכלולי עלמא קידושי קטן לאו דאורייתא, דלא כמשנה למלך. י. אבן העזר סי' ו' ס"ב. יא. רמב"ם שם הי"ב.

מצוה תקפא

שֶׁלֹא יֵצֵא הַחֶתֶן מִבֵּיתוֹ כָּל הַשָּׁנָה (לא תַעֲשֶׂה שִׁמ'ח)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא יֵצֵא הַחֶתֶן מִבֵּיתוֹ שָׁנָה רַאשׁוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, ה) 'לֹא יֵצֵא בַצָּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דְּבָר'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מִבְּאֵר בִּקְרָא (שם) כְּדֵי שְׂשִׁימַח 'אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח', כִּי רָצָה הַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא לְבָרֵא הָעוֹלָם וּלְיִשְׁבּוֹ בְּבָרִיּוֹת טוֹבוֹת הַנּוֹלָדוֹת בְּהַכְשָׁר וַצְנִיעוּת, וְהַפֶּךְ הַזִּנּוּת שֶׁהִיא תוֹעֵבָה לְפָנָיו. וּמֵאַחֵר שְׂדֵרְכֶיהָ דְרָכֵי נֶעֱם צִוָּה וְגִזָּר עָלֵינוּ לֵישֵׁב עִם הָאִשָּׁה הַמִּיְחָדֶת לָנוּ לְהַקִּים זֶרַע שָׁנָה שְׁלָמָה מֵעַתָּה שְׁנִשְׁאָה כְּדֵי לְהַרְגִיל הַטָּבַע עִמָּה וּלְהַדְבִּיק הָרָצוֹן אֶצְלָהּ, כִּי כָּל טָבַע בָּרִב יִבְקֹשׁ וַיֵּאָהֵב מֶה שֶׁרְגִיל בּוֹ, וּמֵתוּךְ שִׁירְגִיל בְּאִשְׁתּוֹ שָׁנָה שְׁלָמָה בְּאֵהֶבְתּוֹ אוֹתָהּ יִרְחִיק הָאָדָם דְּרָכּוֹ מֵאִשָּׁה זָרָה וַיִּפְנֶה אֶל

משנה הלבות

שנתו והחזירה בתוך שנתו, אם ממתין על כל פנים עד תום שנתו מנישואין הראשונים ואינו יוצא, או כיון שגירשה נתחייב בכל, ועכשיו שהחזירה הרי הוא מחזיר גרושתו שפטור. ועיין בגמרא (ב"מ צח:): 'שכרה בבעלים ושאלה וחזר ושכרה, מי אמרינן אתיא לה שכירות לדוכתיה, או דילמא אפסיקא לה שאלה ביני וביני, תיקו', ואם כן אפשר דבהא מילתא תליא, וצריך עיון.

מחנך בית. בנה בית והשכיר לאחרים והקדים לו שכרו הרי הוא כמי שחנכו, נתן לו שכרו לאחר שנים עשר חודש הרי כמי שלא חנכו עד עתה.² בנה בית ונתן בו חפציו ונעל עליהם, אם היה צריך לבטל על שמירתן הרי זה כמי שחנכו והתחיל לישב

תקפא) גדרי המצוה. הנושא אשה חדשה בין בתולה ובין אלמנה וגרושה, ובין המייבם את יבמתו, והבונה בית חדש וחנכו, והנושא את ארוסתו, ומי שחילל את כרמו, לא יצא בצבא כלל ולא יעבוד עליו שום עול מצבא, לא לספק מים ולא לתקן את הדרכים ולא שומר בחומה ולא נותן לפסי העיר, ולא יעבור עליו דבר בעולם לא לצרכי העיר ולא לצרכי הגדוד. עבר ויצא הרי זה עובר בשני לאוין, משום 'לא יצא', ומשום 'ולא יעבור', וכן מי שהכריחו לעבור באלו עבר בשני לאוין.³ המחזיר גרושתו אינו חוזר מעורכי המלחמה.²

מגרש ומחזיר אשתו תוך י"ב חודש. ויש להסתפק במגרש את אשתו בתוך

הָאִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ שֶׁהִזְמִינוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם וַיִּסּוּר מִחֻשְׁבוֹתָיו אֵלֶיהָ, וַיְכַשְׁרוּ הַתּוֹלְדוֹת שֶׁתֵּלֵד לוֹ וַיְהִיָּה הָעוֹלָם מַעֲלָה חֵן לִפְנֵי בּוֹרְאוֹ. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ ז"ל (סוטה מד.) 'אֶחָד הַנוֹשֵׂא בְּתוֹלָה אוֹ אֶת הָאֵלֶּמֶנָה אוֹ הַיִּבְמָה אוֹ הַגְּרוּשָׁה חַיִּב בָּזָה, שֶׁכֵּלֵן רְאוּיִין לְכֹךְ לְפִי הַטַּעַם הַנּוֹזֵכֵר, אֲבָל לֹא הַמַּחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ (חינוך מצוה תקפב). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד לְפִי שֶׁהִחָתֵן צָרִיךְ שְׂמוֹר לְבַל יִקְטְרוּ עָלָיו הַמְּיֻקִּים (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רלו).

סוטה מג. מד. רמב"ם הל' מלכים פ"ו ופ"ז, ספר המצוות מצות עשה רי"ד ופ"א תעשה שי"א, סמ"ג לאוין ר"ל עשין קב"א, יראים ק"צ.

מִצְוַת תִּקְפָּב

נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ (מצות עשה רל"ד)

צְנוּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁיִּשְׁמַח הַחָתָן עִם אִשְׁתּוֹ שָׁנָה תְּמִימָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, ה) 'נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׂמְחָה אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח'.

משנה הלבית

יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה'. ונוהגת מצוה זו בזמן הבית לענין מלחמה, ולענין שראוי לאדם לשמח את אשתו שנה ראשונה עיין להלן (מצוה תקפ"ב) מה שכתבתי בזה בס"ד.

תקפב) גדרי המצוה. קיום המצוה, הנושא אשה או בונה בית חדש וחנכו או חילל כרם 'נקי יהיה לביתו שנה אחת', ובאשתו 'ישמח את אשתו אשר לקח'. ואינו יוצא למלחמה ואינו מספק מים ומזון לאחיו במלחמה ולא נותן לפסי העיר^ז, ועיין במצוה הקודמת ותלמדנו לכאן כי כל דיניהם שוין.

בו, ואם אינן צריכין לישב ולשומרן הרי זה כמי שלא חנכו^ז. הבונה או נוטע כרם בחוצה לארץ אינו חוזר עליה^ז.

אשה האסורה לו ושאר פרטים. ותניא בספרי (פר' כי תצא סא) "כי יקח איש אשה חדשה' וכו', מי שחדשה לו, פרט לאלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתי'^ז. ונראה דאף דאינו חוזר משום 'אשה חדשה' מכל מקום חוזר משום עבירה שבידו. ואפשר לדעת הרמב"ם דקידושין לחוד אינו עובר וצריך עיון. וכל אלו במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה בכל

ז. שם הי"ג. ה. שם הי"ד. ו. רמב"ם שם ה"ח. ז. שם ה"ד. **תקפב) א.** רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"י. ב. שם הי"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּתַב הָרַמְבַּ"ן (דברים שם) שְׁאֵם יִתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי הַמִּלְחָמָה אִיךָ יֻכַּל לְשַׁבֵּת עִם אִשְׁתּוֹ וּלְשִׁמְחָהּ, וּמִתִּי יַעֲשֶׂה גַם הוּא לְבֵיתוֹ דְּבָרִים הַצָּרִיכִים אֵלָיו, כִּי הַלֹּקַח אִשָּׁה בֹנֶה בֵּית חָדָשׁ וְרֹאוּי שְׂיִבְכָּשׁ צָרְכֵי בֵּיתוֹ, לָכֵן אָמַר 'נָקִי לְבֵיתוֹ' כְּלֹמֶר כְּעֹבֹר צָרְכֵי בֵּיתוֹ, וְהַסָּבָה הַשְּׁנִית מִפְּאֵת אִשְׁתּוֹ כִּדִּי לְשִׁמְחָהּ, וְהַגְדִּיל הַזְמַן לְשָׁנָה כִּי בֹו יַעֲבֹרוּ כָּל חֻלְקֵי הַשָּׁנָה וְאַחֵר כֶּךָ כְּכָר הַכָּל חוֹזֵר חֲלִילָה, גַּם כִּי הֵיא כְּכָר תֵּלֵד בֵּן אוֹ בַת וְתִפְסֵק שְׂמִיחַת הַחֲתָנָה וְתִתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי הַבָּנִים וְגִדּוּלָם (אברבנאל כד, ה-ז). עוֹד טַעַם בָּזָה דִּקְדָּם שֶׁנִּשְׂאָ אִשָּׁה הִיָּה צָרִיךְ לַעֲרוֹךְ מִלְחָמָה עִם יִצְרוֹ כְּכָל עֵת, וְעֵתָה נָח רָגְזוּ שְׂכָכָר יֵשׁ לוֹ פֶּת בְּסֵלֹו, לְפִיכָךְ 'לֹא יֵצֵא בְּצָבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו' לְכָל דְּבַר עֲבָרָה, 'נָקִי יִהְיֶה' שְׂיִהְיֶה נָקִי מִן הַחֲטָא (טעמי מצות (לר"מ הכבלי) לא תעשה שמב) 'לְבֵיתוֹ' עַל עִסְקֵי בֵּיתוֹ, שְׂיִהְיֶה נֹזֶהר

משנה חלבות

לשמחה ולישב עמה שנה אחת נוהגת בכל מקום ובכל זמן, והעובר על זה ופרש ממנה לעמוד זולתה ימים רבים תוך שנתה ואפילו במחילתה ביטל עשה זו, ומכל מקום הרוצה לצאת לדבר מצוה או לשמוח עם רעיו וישוב לימים מועטים מותר, ויש אומרים שבמחילתה מותר לעולם עד כאן. והיראים (מצוה ק"צ) כתב וזה לשונו 'למדנו בשנה ראשונה שנושא אדם אשה חייב לשמחה שנאמר 'ושמח את אשתו' בכל דבר שיודע שיש לה שמחה, ומצוה זו נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ שהוא חובת הגוף, ותנן בקידושין בפרק קמא (קידושין לו:): 'כל מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ ובין בחוץ לארץ', הלכך אף בזמן הזה נוהגת מצוה זו' עכ"ל. והמנחת חינוך תמה מאוד

בזמן הזה. ודע דנפלה מחלוקת בין הפוסקים אי נוהגת מצוה זו בזמן הזה לענין חתן שיהא אסור לצאת מביתו שנה ראשונה, למשל לסחורה וכדומה, הרמב"ם בספר המצוות כתב דאסור לצאת אפילו לסחורה, והביאו בעיר מקלט ובנחל קידומים פרשת כי תצא, וכן כתב הדבר משה (אבן העזר סי' כ"ח), אבל הרדב"ז (סי' רל"ח) האריך הרבה דלא נאמרה מצוה זו אלא שלא יצא למלחמה, אבל שלא ילך לסחורתו לתועלתו ולהנאתו אין זה בכלל, ועל מה שכתב הרמב"ם בספר המצוות כתב דשיבוש הוא שנפל בספרים, והכוונה ברמב"ם שהחתן לא יצא לדרך לצורכי רבים, אבל לצורך עצמו למה לא יצא להרויח לשמח את אשתו. והחינוך כתב 'ולענין שראוי לכל אדם

לְהִתְנַהֵּג בְּמִתְהַרְהַר וּקְדוּשָׁה וּבְדִינִים הַשְּׂיִכִּים לְחֹתֵן כְּלָה וְאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ,
וּכְשִׁירָגִיל עֲצָמוֹ בַּקְדוּשָׁה שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ יִהְיֶה בְּטוֹחַ לְעוֹלָם שְׂבִמְתָּהָרָה
יִשְׁמַח עִם 'אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח' (שם מצות עשה רלו).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תקפג

לֹא יַחְבֵּל רַחֲמִים וְרֵכֶב (לֹא תַעֲשֶׂה שִׁמ"ט)

הַזֵּהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְמַשְׁכֵּן כָּל דָּבָר שְׂעוּשִׁין בוֹ אֶכָּל נֶפֶשׁ,
שְׁנַאֲמַר (דברים כד, ו) 'לֹא יַחְבֵּל רַחֲמִים וְרֵכֶב'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׂמִפְרֵשׁ בַּקָּרָא (שם) 'כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֵבֶל', וְהוּא
לְתוֹעֵלָת הַיָּשׁוּב (חינוך), וְלִפִּי שְׂכָלִי הַמְּזוֹן הֵם הַכָּנָה לְבְרִיאוֹת
הַגּוֹף וְלַחֲיוֹת נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּבְנֵיו אֲשֶׁר אֵלָיו תְּלוּיִים לְהַחְיוֹתָם, וְאִם
חֵבֶלָם לֹא יַחֲשֵׁב שְׂחָבֵל הַרַחֲמִים וְהַרְכָּב שֶׁהֵם דָּמִים, אֶלָּא חֵבֶל גַּם הַגּוֹף

משנה הלכות

איזה כלים בכלל האיסור. משכן כלים
רבים, כל אחד מהם עושים בו אוכל
נפש כגון כלי הטחינה וכלי הלחם וכלי
הלישה, חייב על כל כלי וכלי, חבל שני כלים
שעושים בהם מלאכה אחת כגון רחיים ורכב,
או זוג של מספריים שגוזזין בהם הירק, וצמד
של פרות חייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו,
וכל כיצא בזה^ג. אוכל נפש עצמו מותר
למשכן ובלבד שישאיר לו הסידור שמסדרין
לו^ה. ולא נאסרו אלא כלים שעושים בהם
אוכל נפש ממש, הרחיים והערבות והיורות
שמבשלין בהם, והסכין של שחיטה, אבל כלי

מנא ליה להחינוך דחתן אסור לצאת,
ובמחילת כבוד תורתו אישתימיתה דברי
הרמב"ם והיראים הנ"ל, וכבר תמהו
האחרונים למה השמיטו בעלי השולחן ערוך
להביא הלכה זו.

תקפג) גדרי האיסור. אסור למשכן ללוה
כלים שעושה בהם אוכל נפש,
והממשכן כלים אלו עובר בלאו ומחזיר אותן
לבית דין, ואינו לוקה, ואם נאבדו או נשרפו
עד שלא החזרו חייב מלקות^א (ועיין להלן
מצוה תקצ"א).

תקפג) א. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"ב. חו"מ סי' צ"ז ס"ו וס"ח. **ב.** רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"י.
ג. חו"מ שם ס"א.

לְמוֹזֵן בְּדִי לְקַיֵּם הַנֶּפֶשׁ, לָכֵן 'לֹא יִחַבֵּל' (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שמוג).
 וְכֹא הִקְבֵּלָה הָאֲמִתִּית שֶׁלֹּא בְּלֶבֶד רַחִים וּרְכָב, אֲלֵא גַם כָּל דְּבַר שְׁמִשְׁמִשׁ
 לְהַכִּין מִזֶּזֶן אֲנַחְנוּ מְזַהְרִים מִלְּלַקְחוֹ לְמִשְׁכּוֹן, אֲלֵא שְׁדַבֵּר הַכְּתוּב בַּהוֹה.
 וּבִתְרַגּוּם יְרוּשָׁלַּמִי (דברים שם) 'לֹא תִהְיוּן אֲסוּרֵי חֲתָנִין וְכֵלִין אֲרוּם כָּל דְּעֵבֶד
 אֱלֹהִין כָּפַר בְּחַיֵּי עֲלֻמָּא דְאַתִּי, וּפְרִשׁ רַבְּנֵי מִנְחָם הַבְּבֶלִי (מעמי מצות שם) שֶׁלֹּא
 לַעֲבֹד זֶמֶן הַנְּשׂוּאִין כִּי הַנֶּפֶשׁ מִמִּשְׁכְּנָתָא בִּינְיָהּ אֲלֵא יִנְשְׂאוּ מִיד. וּבְפִירוּשׁ
 יוֹנָתָן (דברים שם) שֶׁלֹּא יִהְיֶה קוֹשֶׁר חֲתָנִים וְכִלּוֹת בְּכִשּׁוּף שְׂמִינְעָהּ מִבֵּא עָלֶיהָ,
 וְכֹתֵב בְּחִרְדִּים (פכ"ט מצוה מב) 'מַעֲשֶׂה בָאָדָם אֶחָד שֶׁעָשָׂה בֵּן וּמֵת בְּתוֹךְ
 שְׁנָתוֹ, וְאָמַר שְׂאִין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

ב"מ קטו. רמב"ם הל' מ"ה פ"ג, ספר המצוות לא תעשה רמ"ב, סמ"ג קפ"ט-קצ, ומנאה
 הסמ"ג ל"שני לאוין, סמ"ק סי' רס"ט-רע, חושן משפט סי' צ"ז.

משנה הלבית

ואינו עושה מלאכה אלא באחד מותר
 למשכן השאר, וכן לעולם בכל מה שאינו
 עושה מלאכה מותר למשכון, ואם עושה
 מלאכה בכולם אסורים^ז. מי שהיה לו רחיים
 לחוד או רכב לחוד וכיוצא בזה אינו עובר
 בלאו זה, שהרי הלוא אינו עושה בו מלאכת
 אוכל נפש, והוא כמשכנו שברי כלי, ואפילו
 קנה אחר כך החלק השני אינו עובר על
 הראשון שהרי כשמשכנו לא היה כלי אוכל
 נפש ואינו מצטרף, ואם החזירו לו מכאן
 ואילך עובר^ח. ונחלקו הפוסקים אי בערב
 מותר למשכון כלי אוכל נפש, אף שמותר
 למשכנו אבל שמא דוקא שאר כלים ולא כלי
 אוכל נפש^ט. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל
 זמן בזכרים ונקבות.

אומנות כגון זוג של מספרים שמסירים בהם
 השער של ראש ושל זקן, ופרות החורשות
 מותר למשכון^י. ורחיים ורכב שאמרו היינו
 רחיים של יד, אבל רחיים של מים או קיטור
 הם כקרקע ולא שייך בהו משכון^י.

בשעת הלואה או מדעתו. ולא אסרה תורה
 אלא הבא למשכון שלא בשעת
 הלואה, אבל בשעת הלואה מותר למשכון כל
 כלים שבעולם דלא גרע ממכר שאין מונעין
 לו לאדם למכור כל מה שיש לו אם רוצה או
 ליתן הכל במתנה^י. מסר לו מדעתו או לשליח
 בית דין כלים שעושים בהם אוכל נפש מותר
 לקחתם^י.

שאר פרטים. היה לו חמישה כלי אוכל נפש

ז. ראה ב"מ קטו. ה. רמ"א חו"מ שם ס"ח. ו. שם ס"ו. ז. רמב"ד ומגיד משנה שם ה"א-ב. חו"מ שם ס"ו.
 וסמ"ע שם ס"ק י. ח. חו"מ שם ס"א. ט. שם ס"ט. י. עיין מנחת חינוך. יא. מנחת חינוך.

מצוה תקפד

שלא לקיץ סימני צרעת (לא תעשה ש"נ)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לקיץ ולתלש סימני טמאת הצרעת, שנאמר (דברים כד, ח) 'השמר בנגע הצרעת'.

מִשְׂרָשֵׁי הַמִּצְוָה. דְּבַר מְשֻׁכָּל הוּא שָׁאִין רְאוּי לְאָדָם לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר מִשְׁפָּטֵי ה', וְהַקּוֹצֵץ סִימְנֵי צָרַעַת רוֹצֵה לְהַסְתִּיר בְּשֶׁתּוֹ וְעֹנֵשׁ, וְהַתּוֹרָה אִמְרָה יִפְרָסֶם צִעְרוֹ לְרַבִּים בְּדִי שִׁיבְקָשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים, שָׁכֵן אֵילָן שְׁמִשִּׁיר פְּרוֹתָיו סוֹקְרִין אוֹתוֹ בְּסִקְרָא וְטוֹעֲנִין בְּאֲבָנִים שִׁירָאוּ רַבִּים וַיִּבְקָשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים. וְכֹאֲשֶׁר יִקּוּץ בְּעֵנֶשׁ יִגְדִּיל עָלָיו הָעֵנֶשׁ, אֲלֵא יִקְבֹּל

משנה הלבות

אינו לוקה². התולש סימני טומאה עד שלא בא אצל כהן טהור, וכן אם תלש בימי הסגר, ועובר בלאו, ואם תלשן לאחר שהוחלט הרי זה מוחלט כמו שהיה, ואין לו טהרה עד שתפרח הצרעת בכולו, או עד שתתמעט בהרתו מכגריס³. מי שנקצצה בהרתו שלא בכונה הרי הוא טהור, קצצה בכונה אין לו טהרה עולמית⁴. התולש שערה אחת ונשרה השניה טהור, היו שלש תלש שנים ונשרה אחת הרי זה בטומאתו⁵.

שאר פרטים. וכן המגלח הנתק לוקה, ומותר למצורע לישא במוט על כתיפו שיש בה צרעת ולקשור הסיב על רגלו, ואם הלכו סימני טומאה ילכו, והוא שלא נתכוון לכך⁶. הקוצץ בהרתו של חבירו חייב, היו שניהם מזידים והנקצץ סייע לוקין שניהם, אחד שוגג ואחד מזיד המזיד חייב והשוגג פטור,

תקפד) גדרי הלאו. התולש סימני טומאה (מד' מראות נגעים או מבגדו או מביתו הראוי לסגור) כגון תולש שער לבן, בין שתלש כולו או מקצתו, או הכוה את המחיה כולה או מקצתה, וכן הקוצץ הנגע כולו מבשרו או מבגדו או מביתו, בין קודם שבא הכהן לטמאו, בין בתוך ימי הסגירו או בימי חלוטו, ואפילו לאחר הפיטור, הרי זה עובר בלא תעשה ואינו לוקה עליו עד שיועיל מעשיו, כיצד הרי שהיתה בהרת ובה שלש שערות לבנות ותלש אחת, כיוה מקצת המכוח ונשאר ממנה כעדשה, וכל כיוצא בזה שמיעט הצרעת אבל נשאר עליו עדיין שיעור טומאה, אינו לוקה מדאורייתא דהרי לא הועילו מעשיו לטהרו ומכין אותו מרדות⁸.

אי הועיל. התולש את הנגע כל זמן שלא היה סימן טומאה דלא אהני מעשיו נמי

תקפד) א. רמב"ם הל' טומאת צרעת פ"י ה"א. **ב.** עיין משנה למלך שם. מנחת חינוך. **ג.** רמב"ם שם ה"ב. **ד.** שם ה"ג. **ה.** שם ה"ד. **ו.** שם ה"א.

הַיְסוּרִים וַיִּסְבֵּל הַצָּעַר וְהַכְּלִימָה לְכַפָּרָה, וַיִּתְּפֹלֵל לְיוֹצֵר כָּל יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ לְרַפְּאוֹתוֹ מִחֵן מִכְתּוֹ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שמד). עוֹד טַעַם יִישׁ בְּזֶה שְׁלֹא יִחְשַׁב הָאָדָם שֶׁיְהִי עֲנִין הַכֶּהֶן בְּדִין הָרוֹפְאִים, שָׁאֵם הָיִיתָ שֶׁיְהִי תוֹעֵלָת לִבְנֵי אָדָם בְּשִׁמְרֵת עֲצָמָם לֹא יִתְחַיְבוּ בְּנֵי אָדָם לְשִׁמְעַ אֲלֵיהֶם וְלַעֲשׂוֹת כָּכָל אֲשֶׁר יוֹרוּ אוֹתָם אִם לֹא יִרְצוּ, וַיְהִי הַכֹּל תִּלְוִי בְּרִצּוֹן הַמַּצְטַעֵר, וְאִם רוֹצֵה לְהַפֵּר עֲצָתָם הָרְשׁוּת בִּידוֹ וְלֹא יֵהָא מְחִיב בְּעִשְׂתּוֹ כְּחִיּוֹב שְׂאֵר הַמִּצְוֹת, וּלְפִיכָךְ בָּאת הָאֲזָהָרָה 'הַשְּׁמֵר בְּנִגְעַ הַצָּרְעַת' שֶׁהוּא מְחִיב לָבֹא אֶל הַכֶּהֶן וּלְגַלּוֹתוֹ אֵלָיו בְּאֶמֶת וּבְתַמִּים עַד שֶׁיִּרְפָּאֵהוּ ה' (אברבנאל דברים כד, ח-ט).

מכות כב. שבת קכב: נגעים פרק ז, רמב"ם הל' טומאת צרעת פ"י, ספר המצוות לא תעשה ש"ח, סמ"ג לאוין שם"ג.

מִצְוַת תִּקְפָּה

לֹא תִבֹּא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲכֹט עֲבָטוֹ (לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁנ"א)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִמְשֹׁכַן הַלֵּוִי אֶת חֲבֵרוֹ בְּבֵיתוֹ אוֹ בְּחוּץ בְּזֹרֹעַ אֶלָּא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, י) 'לֹא תִבֹּא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲכֹט עֲבָטוֹ'.

משנה הלבית

תקפה) גדרי האיסור. מלוה שבא למשכן ללוה שלא בשעת הלואה לא ימשכנו הוא בעצמו, ואם משכנו בעצמו עובר בלאו, אלא בית דין שולחים שלוחם, אסור למלוה או שליח בית דין ליכנס לביתו של לווה למשכנו, ואפילו אם ביקש המלוה ליכנס לבית הלווה ולכתוב כל מה שבביתו אין בית דין נזקקין לו ליכנס כלל, אלא אם ימצא

אחד מתכנין ואחד אינו מתכנין, המתכנין חייב ושאינו מתכנין פטור¹. ערל שהיה בהרתו על ערלתו מותר לו למול דאית עשה ודחי לא תעשה דצרעת², ומיהו לא יתכנין לקוץ הבהרת³. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שמי שנצטרע ומכיר בסימני צרעת ועובר ותלשם חייב מלקות אפילו בזמן הזה.

ז. משנה למלך שם. ועיין מנחת חינוך. ח. רמב"ם שם ה"ה. ט. מנחת חינוך.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הַתּוֹרָה חָסָה עַל בְּשָׁתוֹ שֶׁל לֹוֶה, וּכְשֶׁאֲחֵרִים
מִחֲפָשִׁין בְּכָלֵי בֵּיתוֹ הוּא מִתְבַּיֵּשׁ בּוֹ, וְעוֹד נִשְׁלָא יָבֵא לִידֵי
מְרִיכָה וּרְצִיחָה (רבינו בחיי דברים שם), וְאַף עַל פִּי שֶׁעֶבֶד לֹוֶה לְאִישׁ מִלֹוֶה^א, לֹא
יִהְיוּ בְנֵי אָדָם כְּהַפְקָר, וְיִרְבֶּה הַחֶמֶס שֶׁהַגְּדוֹל יִהְיֶה בּוֹלֵעַ הַקָּטָן וַיִּמְשָׁכֵן
אוֹתוֹ בְּזָרוּעַ מִבְּלֵי פֶחַד, וְהַקָּטָן לֹא יוּכַל לְקַחַת דִּינוֹ מִהַגְּדוֹל מִפְּחָדוֹ מֵאלֹוֹ
לְמַעַלְתּוֹ (חינוך. ועיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שמה), וְעַל כֵּן הַשּׁוֹה הַכָּתוּב
בִּינִיָּהם שֶׁיַּעֲשׂוּ הַכָּל עַל פִּי בֵּית דִּין וּבִזְוָה יִהְיֶה מִתְקַן יָשׁוּב הָעוֹלָם (חינוך).
גַּם כִּי יִרְאֶה דָּבָר יָקָר אֶצֶל הָעָנִי וַיִּלְךָ וַיִּלְוֵנוּ מִמּוֹן בְּשַׁעַת דַּחְקוֹ כְּדֵי שִׁיקָח
מִמֶּנּוּ הַדָּבָר. וּבִזְוָה הַטַּעַם מִתָּר לָבֵא לְבֵית הָעָרֵב, הוּא שֶׁאֵמַר שְׁלֹמֹה עָלָיו
הַשְּׁלֹום (משלי ב, טו) 'לָקַח בְּגָדוֹ כִּי עָרֵב זָר', וְהִנֵּה רָאוּי יוֹתֵר לְמִשְׁכָּן הַלֹוֶה
שֶׁאֵכָל וּבִזְוָה הַכֶּסֶף יוֹתֵר מִהָעָרֵב לֹא בָּאוּ לִידֵי הַמַּעֲוֹת, וְהַטַּעַם בִּזְוָה שֶׁהַלֹוֶה
לֹוֶה מִתּוֹךְ דִּחַק וְהָעָרֵב נִכְנָס מִתּוֹךְ הַשְּׁפַע, לְכַךָ הַתּוֹרָה הִתִּירָה לְמִשְׁכָּן

משנה הלכות

במעותיו, אבל כשהגיע זמן הפרעון ובא
לגבות חובו וזה אינו רוצה לפרעו והוא
בחזקה שיש לו מטלטלין ומברח, שלח בית
דין נכנס לביתו למשכנו ופרע לזה חובו,
שפריעת בעל חוב מצוה ומכין אותו עד
שתצא נפשו כדי לקיימה, ואין כופין אותו
להשכיר עצמו ולא לעשות שום מלאכה כדי
לפרוע, ואפילו כתב לו בשטר שיתפוש הלואה
גופו אינו כלום^א. נשבע להיות חבוש עד
שישלם, יש אומרים דצריך לקיים שבועתו^ב.
פריעת בעל חוב מצוה. ועיין גליוני הש"ס
בכתובות (פו.) דפשיטא ליה דפריעת
בעל חוב לא הוה אלא מצוה דרבנן, ופלא

לו דבר בחוץ יקחנו, ויש לשליח בית דין
ליקח המשכון מיד הלואה בזרוע ונותנו
למלוה^ג.

אופנים שמותר לכפותו. במה דברים
אמורים שאסור למשכנו וליכנס
לביתו אפילו שליח בית דין ללוה, אבל מותר
למשכן לערב וליכנס לבית הערב ליטול
משכון בזרוע, ויש אומרים דבכלי אוכל אין
חילוק בין ערב ללוה, וכן ערב קבלן הרי הוא
כלוה, מי שיש לו שכר אצל חבירו בין שכר
עצמו או בהמתו או כליו או שכר ביתו, מותר
למשכנו, ואם זקפן עליו במלוה אסור^ד. יש מי
שאומר דכל זה כשבא למשכנו להיות בטוח

תקפה) א. ע"ע שפתי כהן (צפת) דברים שם. **ב.** משלי כב, ז. **ג.** עיין ב"מ קטו. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"ז.
ד. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ סי' צ"ז ס"ה. ה. רמב"ם שם ה"ז. חו"מ שם סי"ד. ו. חו"מ שם סט"ו. ז. שם ברמ"א.

הָעֶרֶב וְלֹא הַלֵּוֹה (רבינו בחיי שם). עוֹד יֵשׁ טַעַם שֶׁלֹּא יָבֹא אֶל בֵּית הַלֵּוֹה כִּי אוֹלֵי יָקָח מִמֶּנּוּ הַדָּבָר הַיּוֹתֵר צָרִיךְ אֵלָיו, וְכַשֵּׁי־עַמּוּד בַּחוּץ יוֹצִיא לוֹ הַיִּשָּׁר בְּעֵינָיו וַיִּתְּנֵהוּ לוֹ (אברבנאל דברים שם).

ב"מ קיג: קטו. רמב"ם הל' מלוה פ"ג, ספר המצוות לא תעשה רל"ט, סמ"ג לאוין קפ"ו, סמ"ק סי' רס"ו, חושן משפט סי' צ"ו.

מצוה תקפו

לֹא תִשָּׁכַב בְּעֵבְטוֹ (לא תעשה שנ"ב)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְמַנַּע הַמִּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ אֵלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, יב) 'לֹא תִשָּׁכַב בְּעֵבְטוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. אָמְרָה תוֹרָה (שם) 'כִּי אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעֵבְטוֹ', אֲלֵא 'הָשִׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֵבֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ' (שם, יג), וְאִם לֹא תִשְׁיָכְנוּ לוֹ בָּמָה יִשָּׁכַב, וְאִם תִּשְׁיָכְנוּ לוֹ יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ, שֶׁכָּכָר קָנָה הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁכּוֹן וְלֹאֲכִי מִתְּבַרֵךְ. וְרָצָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת

משנה הלכות

המשכון שלא בשעת הלואה מצות עשה להחזיר המשכון ללוה אם עני הוא וצריך לו להשתמש בו, ואפילו עשיר בקרקעות ואין לו מטלטלין כאלו שמשכן וצריך להם מצוה להשיב לו, וכשיעבור זמן הצריך להם יחזירם למלוה, משכן לו כסות יום מחזיקו כל הלילה, וכן בכסות לילה, וכן המחרישה וכיוצא בו, לא החזיר לו עבר בלאו זה ועשה, אם כן מה מועיל לו המשכון כדי שלא ישמט החוב בשביעית ולא יעשה מטלטלים אצל בניו, דמטלטלי דיתמי לא משעבדי למלוה, אלא יפרע מהמשכון אחר שמת הלוה, וכל זה

שלא הרגיש השר בדברי רש"י שם (פו. ד"ה פריעת בע"ח מצוה) ושאר פוסקים דהוה דאורייתא, ועיין משנה הלכות כתובות (סי' רכ"ב) מה שהארכתי בזה". ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. והעובר עליו אין לוקין אותו מפני שנתן להישבון.

תקפו גדרי הלאו. הממשכן את חבירו שלא בשעת הלואה, הן על פי בית דין בהיתר המבואר לעיל (מצוה תקפ"ה) והן בזרוע, או שנתן לו הלוה מדעתו, כל שקבל

אֶת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מִצְוָה זוֹ בְּאִמְרָם (ויק"ר לד, ח) 'יֹוֹתֵר מִמָּה שֶׁהַפֶּעַל הַבֵּית עוֹשֶׂה עִם הָעֲנִי הָעֲנִי עוֹשֶׂה עִמּוֹ' (עיין אלשיך דברים כד, ה-ז). וְנִקְרָא עָנִי לָזֶה כְּשֶׁאֵין לוֹ עֲבוֹט אַחֵר כִּיּוֹצֵא בּוֹ, הָאֱלֹוֹ הָיוּ לוֹ שְׁנֵי כָּלִים מְאוֹתוֹ מִין נוֹטֵל אֶחָד וּמַחְזִיר אֶחָד, בֵּין שֶׁהוּא עָנִי אוֹ עֹשִׂיר בְּנִכְסִים רַבִּים, וְאִפְּלוּ עָמַד אֲצִלוֹ שְׁנַיִם רַבּוֹת חֵיב הוּא לְהַחְזִיר לְעוֹלָם, מַחְזִיר וְנוֹטֵל וּמַחְזִיר עַד שֶׁיִּחְלִטוּהוּ לוֹ בֵּית דִּין. וְאֵינוֹ חֵיב לְהַחְזִיר אֲלָא כָּסוֹת יוֹם אוֹ כָּסוֹת לַיְלָה" אוֹ כָּלִים שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ אֶכָּל נֶפֶשׁ, וְשֶׁאֵר כָּלִים אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחְזִיר אַף עַל פִּי שֶׁצָּרִיךְ לָהֶם.

ב"מ קיג: רמב"ם הל' מלוה פ"ג, ספר המצוות לא תעשה ר"מ ומצוות עשה קצ"ט, סמ"ג לאוין קפ"ז ועשין צ"ד, סמ"ק רס"ז, חושן משפט סי' צ"ז.

מצוה תקפז

לְהָשִׁיב הַמִּשְׁכּוֹן לְבַעֲלָיו (מצות עשה רל"ה)

צִוָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהָשִׁיב הַמִּשְׁכּוֹן לְבַעֲלָיו בְּעֵת שִׁיּוּצְמָרְכּוֹ אֵלָיו, שְׁנֵאמַר (דברים כד, יג) 'הָשִׁיב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשָּׁמֶשׁ'.

משנה הלכות

חולקים^ט. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר וממשכן את העני דבר שהוא צריך לו ולא החזירו לו בזמנו עובר בלאו זה, ואינו לוקה, ועובר עוד משום 'לא תבוא אל ביתו' (דברים כד, י), ומשום 'השב תשיב לו את העבוט' (שם, יג), ומשום 'לא תשכב בעבוטו' (שם, יב)^י.

תקפז) גדרי המצוה. מצות עשה על המלוה להשיב המשכון שמשכן את

כשמשכנו שלא בשעת הלואה, משכנו בשעת הלואה אינו חייב להחזיר לו^א.

יורשים וערבים. מת הלוח והניח יורשים אינו חייב להחזיר להם המשכון דאמרינן 'לו' ולא ליורש, מת המלוה הבנים חייבים להחזיר^ב. הממשכן לערב, והממשכן בשכר וכל אלו שממשכנין בעל כרחו של לוח ונכנסין לביתו, עיין מה שכתבנו לעיל (מצוה תקפ"ה), יש אומרים דאינם עוברים, ויש

ט. ב"מ קיג. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"ו. י. רמב"ם שם. יא. ב"מ שם. יב. שם קיג: **תקפז) א.** רמב"ם שם ה"ה. חו"מ סי' צ"ז סט"ז וס"כ. ב. רמב"ם שם ה"ו. חו"מ שם ס"ט. וסמ"ע ס"ק ל"ג. ג. מנחת חינוך בשם טור. ד. רמב"ם שם ה"ה. חינוך.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מֵה שֶׁבָּאֲרָנוּ בַּמִּצְוֹת הַקּוֹדְמוֹת. וְהַתּוֹרָה אָמְרָה (שם) וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכָּהּ, בְּרָכָה זוֹ לָמָּה, אָמְרוּ חַז"ל (ב"מ פב.) 'אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִנֵּין לִבְעַל חוֹב שְׁקוּנָה מִשְׁכּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וּלְךָ תִּהְיֶה צִדְקָה', אִם אֵינוּ קוּנָה מִשְׁכּוֹן צִדְקָה מִנֵּין, כְּלוּמַר שֶׁהָרִי לֹא נָתַן לוֹ כָּלוּם וְאִם כֵּן לָמָּה חָשְׁבוּ הַפְּתוּב לְצִדְקָה שְׁנָתֵן לוֹ, 'אֶלָּא מִכָּאן שֶׁבְּעַל חוֹב קוּנָה מִשְׁכּוֹן'. וְכִיּוֹן שֶׁמִּיד שֶׁקִּבֵּל הַמִּשְׁכּוֹן קָנָאוּ וְהָרִי הוּא שָׁלוֹ, אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה צִוְּתָהּ לוֹ לְהִשְׁבִּיב לוֹ בְּתוֹרַת צִדְקָה כְּדֵרֶךְ שְׁנוּתָן לְעֵנִי, שֶׁהָרִי אֵין לוֹ כֶּמֶה לְשֹׁכֵב וּלְכֵן יֵשׁ לוֹ צִדְקָה. וְאָמְרָה תּוֹרָה 'וּבִרְכָּהּ' מְלַמֵּד שֶׁמִּצְוָה לְבִרְכָּהּ, וְאִם לֹא בִּרְכָּהּ יִכּוֹל לֹא תִּהְיֶה מְבֻרָּה, תִּלְמוּד לומר 'וּלְךָ תִּהְיֶה צִדְקָה' מִכָּל מְקוֹם (עֵיין מַעֲמִי מִצְוֹת (לר"מ הִבְבִּיל) מִצְוֹת עֶשֶׂה רלז). וְעַל דֶּרֶךְ הָרָמְזוּ כִּי נִפְשׁוּ שֶׁל אָדָם מִמִּשְׁכַּנָּת בְּיַד ה' עֵיפָה וְיִגְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא, ו) 'בְּיָדְךָ אִפְקִיד רוּחִי, וּמִחֲזִירָה בִּבְקָר

משנה חלבות

וצריך להם חייב להחזיר, היה עני כשמשכנו והעשיר ויש לו עכשיו אינו חייב להחזיר, כללו של דבר הכל הולך אחר הנצרך.^ג גיזבר של הקדש או של עניים הממשכן לצדקה או להקדש אין צריך להחזיר.^ד כשמחזיר המשכון צריך להחזירו בעדים ולהתורות בו אל תחזירוהו לי אלא בפני עדים, שאם לא כן היה נאמן לומר החזרתי או פרעתי במיגו דהחזרתי.^ה

סדר גביית החוב ממטלטלין. הגיע זמן פרעון ובא לגבות חובו אומרים ללוא הבא כל המטלטלים שיש לך ולא תניח אפילו מחט אחת ואפילו כלי אוכל נפש, ונותנין ללוא מהכל מזון שלשים יום וכסות הראויה לו לייב חודש ומיטה ומיטה לישב עליה ומיטה

הלוא אחר הלואתו כשאינו לו מטלטלין אחרים להשתמש בהם, ומשיב לו את הכר בלילה ואת המחרישה ביום, וכן מחזיר לו כלי אומנות ביום וכל כיצא בזה, היה לו שנים נוטל אחד ומחזיר אחד, ומחזירו עד עולם, היה הכלי מדברים שאינו צריך להם ואין מניחים אותה ללוא הרי זה מניחו אצלו עד ל' יום, ומל' יום ואילך מוכרו בבית דין, מת הלוא אינו מחזיר עוד וגובה ממנו חוב ואם מת הלוא אחר שהשיב המשכון לבניו שומטו מהם ואינו מחזיר.^א

פרטי דינים. ואפילו עשיר הרבה בקרקעות ושאר דברים אבל אין לו מטלטלין אלו מצוה להחזיר.^ב היה לו מטלטלין הרבה כשמשכן והעני ועכשיו אין לו מאותן כלום

תקפז) א. רמב"ם שם ה"ה-ו. חו"מ סי' צ"ז סט"ז-יח-יט. **ב.** חו"מ שם ס"כ. **ג.** מנחת חינוך מצוה תקפ"ו. **ד.** חו"מ שם ס"ב. **ה.** שם סכ"א.

חֲדָשָׁה, וְזֶה שְׁכָתוֹב (איכה ג, כג) 'חֲדָשִׁים לְפָקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתְךָ', נֶאֱמַן לְהַשִּׁיבָה (עיין טעמי מצות שם. ועיין שם לא תעשה שמו), וְכָלִי יוֹם בְּיוֹם וְכָלִי לַיְלָה בְּלַיְלָה, וּמִטַּעַם זֶה אֵין לִישָׁן בְּיוֹם כִּי אִם לְהַעֲוֹסְקִין בַּתּוֹרָה בְּלַיְלָה וּמִהַפְּכִין לַיְלָה לְיוֹם.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה תקפח

בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרְךָ (מצות עשה רל"ו)

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָתֵת שְׂכָר שְׂכִיר בְּיוֹמוֹ וְלֹא יֵאָחַר אוֹתוֹ לְיוֹם אֲחֵר, שְׁנֵאָמַר (דברים כד, טו) 'בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרְךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. שֶׁהַתּוֹרָה חָסָה עַל הָעֶנִי 'כִּי עֲנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נִשָּׂא אֶת נַפְשׁוֹ' (שם), וְאָמְרוּ רַז"ל (עיין זוה"ק ח"ג פה.) * 'פְּקֻדוֹנָא דְּמִמוֹנָא לֹא בְּעִינָא וְכָל שְׂכָן פְּקֻדוֹנָא דִּנְפְשָׁא', וְהָאִי שֶׁהַשְּׂכִיר עֲצָמוֹ סָפֵן נַפְשׁוֹ בְּעֵבוֹר מְזוֹנוֹ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רלח), דַּעֲלָה בְּכַפֵּשׁ וְנִתְלָה בְּאֵילָן

משנה הלכות

שהם כשאר נכסיו שבעל חוב גובה מהם חובו, והוא הדין למקומות בית הכנסת.¹ ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תקפח) על איזה שכר עובר. מצוה עשה מן התורה לשלם שכר השכיר בזמנו, אחד שכר אדם ואחד שכר בהמה או כלים.² ובשכר קרקעות נחלקו הפוסקים אי בכלל המצוה.³ וכן בשכר דירה כתבו

וצרכי המיטה הראויים לו לישן עליהם, ואם היה עני מיטה ומפץ לישן עליו, ואין גותנין כלים כאלו לאשתו ובניו אע"פ שהם קטנים, וחייב הבעל לזונם, מכל מקום אין על הבעל חוב חיוב לפרנסם, ונותנין לו סנדליו ותפיליו, היה אומן גותנין לו שני כלי אומנתו מכל מין ומין, וימכרו שאר המטלטלים כולם בבית דין ויתנו לבעל חוב, ואפילו אם הוא תלמיד חכם אין מניחין לו ספריו ואפילו ספרי תורה

1. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"ה. 2. רמב"ם שם פ"א ה"ז. חו"מ שם סכ"ג. **תקפח) א.** 'והיינו דהוה רב המנונא עביד, כד הוה ההוא אגיר מסתלק מעבידתיה, הוה יהיב ליה אגריה, ואמור ליה טול נפשך דאפקידת בידיא טול פקדונך. ואפילו אמר יהא בידך, דאנא בעינא לסלקא אגרי, לא הוה בעי, אמור פקדונא דגופך לא אתחזי לאתפקדא בידי, כל שכן פקדונא דנפשא' וכו'. 3. רמב"ם הל' שכירות פ"א ה"א. חו"מ סי' של"ט ס"א. ג. חו"מ שם.

וְכִי־יֵצֵא בָּזָה מִמְּלָאכֹתָי, וְהִמָּעַכְב שְׂכִירוֹתוֹ בְּמָעַכְב נִפְשׁוֹ, וְכִי־יִזְכֹּן שְׂמָעַכְב נִפְשׁוֹ מֵת הוּא, וּמִכָּאן אָמְרוּ (גדרים סד): דְּעֵנִי חָשׁוּב בְּמֵת. וְאִם לְפָעַמִּים הַשְׂכִּיר עֲצָמוֹ בְּמִלְאכָתוֹ לְבָדִי שָׁבְעוֹ, וּמִן הַשְׂכָּר הַזֶּה יִקְנֶה מָה שְּׂאִיכָלוֹ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו בְּלִילָה, וְאִם לֹא יִתֵּן שְׂכָרוֹ לֹא יֵאָכְלוּ וְלֹא יִתְפָּרְנְסוּ וְאִין לָהֶם בְּמִי לְבָטַח (עיין רמב"ן דברים שם). וְהָיָה כִּי יֵחַם לָבוֹ עַל אִשְׁתּוֹ כְּגֹפּוֹ וּבָנָיו יוֹצֵאִי יִרְכוּ 'וְקָרָא עָלֶיךָ אֵל ה' וְהָיָה בְּךָ חֲטָא' (דברים שם), וְסָמוּךְ לָהּ (שם, טז) 'לֹא יָמוּתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים', שְׁעַל יְדֵי בָנִים שָׁל זֶה אִם לֹא תִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ נִתְחַיֶּבֶת

משנה הלכות

לענין זה וחייב לשלמו ביומו, ומיהו כל זמן שהחפץ ביד האומן אינו עובר, נתנו לו אפילו בחצי היום כיון ששקעה עליו החמה עבר"א.

גר תושב. גר תושב שקיבל עליו ז' מצוות בני נח יש בו משום 'ביומו תתן שכרו'*, והטעם הוא כמו שדרשו (ב"מ קיא): בפסוק (דברים שם יד) "מאחריך פרט לאחרים (כלומר גויים) 'גר' זה גר צדק, 'בשעריך' זה אוכל נבילות'. ועיין לעיל במצוה ר"ל קצת דינים השייכים לכאן ותלמדם משם.

במקום הפסד. מי שאינו יכול לפרוע בו ביום כי אם שיאבד ממון הרבה משלו אינו חייב לשלם ביומו*. ולכאורה לפי מה דקיימא לן צריך לפזר כל ממונו שלא לעבור על לאו, ואם כן הכא אמאי בשביל שלא יאבד מעות שלו יכול לעבור, ויש לומר לפי מה שכתב החוות יאיר (סוף סי' קל"ט) דבלאו שאין בו מעשה אינו מחויב לבזבז כל

הפוסקים דתלוי במחלקות הפוסקים בתלוש ולבסוף חברו אי דינו כתלוש או כמחובר לענין שבועה".

זמן תשלומין. ואיזהו זמן התשלומין, שכיר יום גובה כל הלילה ובבוקר עובר בבל תלן, שכיר לילה זמנו ליתנו כל היום ועבר עובר משום 'ביומו תתן שכרו'. פועלים דידן שאין עושין מלאכה עד הלילה כיון ששקעה עליהם חמה עובר משום 'ביומו תתן שכרו'. שכר שעות אם כלו ביום תשלומיו כל היום, כלו בלילה תשלומו כל הלילה". שכר שבת שכר חודש שכר שנה שכר שבוע (שמיטה) יצא ביום גובה כל אותו היום, בלילה גובה כל אותו הלילה*. השוכר בערב שבת ונדחה לפרוע עד לאחר השבת בשביל השבת אינו עובר עוד מדאורייתא שהרי נדחה ביומו משום שבת, ומיהו חייב מדבריהם משום 'אל תאמר לך ושוב למחר'. וקבלנות כשכירות

ד. ראה ב"מ קיב. ה. עיין חו"מ סי' של"ט וקצות החושן שם ס"ק א. ו. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם ס"ג.
ז. רמ"א שם. ח. רמב"ם שם. חו"מ שם ס"ד. ט. רמב"ם שם. חו"מ שם ס"ה. י. ע"פ משלי ג, כח. עיין ב"מ קי: חינוך כאן. ועיין מנחת חינוך סוף מצוה ר"ל. יא. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"ו. יב. רמב"ם שם ה"א. יג. חינוך.

מִיתָה בְּשָׁבִיל בְּנָיו (אברבנאל דברים כד, י-כב) י'. וְעַל דֶּרֶךְ הָרְמוֹז פִּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הֵם כְּמִנְיֵן יְמוֹת הַחֲמָה^י, וְאָדָם שֶׁכִּיר יוֹם צָרִיךְ לִתֵּת בְּכָל יוֹם חֶקוּ בַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְאִם לֹא יָבֹא הַיּוֹם צוֹעֵק וְתוֹבֵעַ חֶקוּ וְעִלְבוֹנוֹ, וְלִכֵּן 'בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׁכָרְךָ' (טעמי מצות שם) י'. וְעַיִן לְעִיל מִצְוָה ר"ל.

ב"מ קיא: רמב"ם ה"י שכירות פי"א, ספר המצוות מצות עשה ר', סמ"ג עשין צ', סמ"ק סי' רנ"ג, יראים רס"ד, חושן משפט סי' שצ"ט.

מצוה תקפט

שָׁלֹא לְקַבֵּל עֲדוּת מִקְרוֹבִים (לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנ"ג)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְקַבֵּל עֲדוּת קְרוֹבִים כָּלֵל בֵּין לְזִכּוֹת וּבֵין לְחֻבָּה, שְׁנַאֲמַר (דברים כד, טז) 'לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים' וְגו'.

משנה הלכות

הרמב"ם^ב דמהתורה לא נפסלו אלא קרובים משפחת האב בלבד, והם האב עם הבן, וכן עם בן הבן, והאחים מן האב, ובניהם זה עם זה, והדוד עם בן אחיו, וכל שאר הקרובים מן האם או מצד אישות הם מדברי סופרים, ודעת גדולי הפוסקים דגם קרובי האם פסולים דאורייתא ועיין בחושן משפט^ג. ופסול עדות קרובים גזירת הכתוב הוא^ד, כן כתבו רוב הפוסקים (ואל תתמה ממה שכתבנו טעם בזה, כי כל מה שאתה יכול ליתן טעם תן). ובירושלמי (סנהדרין פ"ג ה"ט) כתבו הטעם דפסול הקירבה הוא משום שאם יזומו האחד יתחייב השני מחמת קרובו, ופסקו כן הרי"ף והרא"ש, ועיין ר"ן בכתובות

ממונו^ו, ואם כן אתי שפיר דאינו צריך, שוב נזכרתי דקושיא זו הוקשה במוצל מאש (סי' מ"ה), ועיין בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' י"ז) שתירץ כן, ועוד תירץ דלא אמרינן דצריך לפזר כל מעותיו בשביל לא תעשה בשביל חוסר ממון חבירו, ורק באיסורים עיין שם, ודבריו הקדושים נכונים. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

תקפט) גדרי האיסור. אסור לקבל עדות קרובים בין שהעדים קרובים זה לזה ובין שהעדים קרובים לבעלי דין או לדיינים שדנין אותן^ז, ובנים שאמרה תורה לאו דוקא אלא הוא הדין שאר קרובים. ודעת

יד. שפתי כהן (צפת) דברים כד, טו. ע"פ הזהוה"ק ח"ג פה. טו. ראה מכות כג: 'שלוש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה'. טז. עיין שפתי כהן שם. יז. וכן כתב הפרי מגדים או"ח סי' תרנ"ו. **תקפט) א.** רמב"ם הל' עדות פי"ג ה"א. חו"מ סי' ל"ג ס"א-ב וסי"ז. ב. שם. ג. סי' ל"ג ס"ב ברמ"א. ושי"ר שם ס"ק א. ופחי תשובה שם ס"ק ג. ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' ל"א. ד. רמב"ם שם הט"ו. חו"מ שם ס"י.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. אָמְרוּ בִירוּשָׁלַיִם (פְּנִיחֵרִין פ"ג ה"ט) דְּקְרוּבִין פְּסוּלִין לְהַעֲדִי מָשׁוּם דְּאִין יְכוּלִים לְהַזְמֵם וּלְחַיֵּב אֶחָד בְּשָׁבִיל קְרוּבוֹ, וְאָמְרִינֵן בְּגִמְרָא (פְּנִיחֵרִין כח.) 'בָּנִים לְעֵלְמָא מְגֻלָּן (דְּפְסוּלִין לְהַעֲדִי), אָמַר רַמִּי בַר חֲמָא סְבָרָא הוּא בְּדַתְנִיָּא אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זִמְמִין עַד שְׂיִזְמוּ שְׁנֵיהֶם, וְאִי סֻלְקָא דַּעְתָּךְ בָּנִים לְעֵלְמָא כְּשֵׁרִים נִמְצָא עַד זִמְמָא נִהְרַג בְּעֵדוּת אָחִיו, דְּאִי לֹא דְאֶסְהִיד הָאִי קְרוּבוֹ בְּהֵדָה לֹא הָיָה מְקַטֵּל, נִמְצָא שְׁנֵי בָנִים מֵתִים זֶה עַל עֵדוּת זֶה' (רש"י שם ד"ה בעדות). וְאֶפְלוּ לְהַנִּי שִׁטוֹת דְּלֹא קִיַּיְמָא לֵן בִּירוּשָׁלַיִם בְּזֶה וּבְגִמְרָא דִּילָן, יֵשׁ לִזְמַר הַטַּעַם לְפִי שֶׁהַקְּרוּב הוּא כְּגֹפּוֹ מִמֶּשׁ וְאֵין אָדָם מַעֲדִיד עַל עֲצָמוֹ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לֹא תַעֲשֶׂה שְׁמוֹ), וְרָצָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת דִּין רַק בְּעֵדוּת שְׁלֹא יִפֹּל שׁוֹם חֶשֶׁד וּנְגִיעָה, לֹא כֵן קְרוּבִיו שֶׁהוּא בְּשָׂרוֹ וְנִפְשׁוֹ (אור המצות (לאנגר) ח"ד מצוה רפ.). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוֹד 'לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל בָּנִים', כְּלֹמַר שְׁלֹא יַעֲנִשׁוּ

משנה הלכות

בעליהן מעידין זה לזה, אבל ראשון בראשון או ראשון בשני אמרינן בהו תרי בעל כאשתו ואין מעידין, האיש עם אחותו ראשון בראשון, ובניהם שני בשני. וכל הפסולים מחמת קירבת נשותיהם, מתו נשותיהם אפילו הניחו בנים הרי זה נתרחק וכשר.¹

שאר פרטים. גרים אין להם קירבה דכקטן שנולד דמי'. קהל שמינו עדים ותיקנו שלא ישוה שום עדות זולתם כשרים להעיד אפילו לקרוביהם, כיון שקיבלום עליהם. אבל מינוי סתם עדים בעיר אין כוונתם שיעידו לפסולים, וכן דיינים הממונים בעיר לא ידונו לקרוביהם, וכן נוהגין². ואפילו התחיל

כ"ח, ובשו"ת שואל ומשיב מהדורא תנינא (סי' פ"ו), ובחידושי הארכתי בזה בס"ד.³

קירבה הפוסלת. ואלו הן הפסולים להעיד, האחין זה עם זה בין מן האב ובין מן האם הם ראשון בראשון, ובניהם זה עם זה הם שני בשני, ובני בניהם זה עם זה הם שלישי בשלישי, ולעולם שלישי בראשון כשר, ואין צריך לומר שלישי בשני, האב עם בנו כראשון בראשון, לפיכך האב עם בן בן בנו כשר שהוא שלישי בראשון, וכן הדרך בנקבות לענין כל אשה שאתה פסול לה להעיד, וכל אשה שאתה פסול לה אתה פסול לבעלה, שתי נשים שהם זו בזו שני בשני

ה. עיין שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' רס"ג. ו. רמב"ם שם ה"ג ד-ו-ז. חו"מ שם ס"ב ג-ד. ז. רמב"ם שם פ"ד ה"א. חו"מ שם סי"ב. ח. רמב"ם שם פ"ג ה"ב. חו"מ שם סי"א. ט. חו"מ שם סי"ח.

בְּעוֹלָם הָבָא אִם יֵשׁ לָהֶם בָּנִים צְדִיקִים וּבָרָא מְזֻכָּה אָבִא, 'וּבָנִים לֹא יוֹמְתוּ עַל אָבוֹת' אִם הֵם צְדִיקִים, דְּבִעוֹן אָבוֹת בָּנִים קְטָנִים מֵתִים וּבְצִדְקָתָם לֹא יוֹמְתוּ (טעמי מצות שם).

ב"ק פח. סנהדרין כז: רמב"ם הל' עדות פ"ז, ספר המצוות לא תעשה רפ"ז, סמ"ג לאוין רט"ו, סמ"ק סי' רל"ד, חושן משפט סי' ק"ג.

מצוה תקצ

לֹא תִטֶּה מְשֻׁפֵּט גֵּר (לא תַעֲשֶׂה שְׁנִיד)

הַזִּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לַהֲטוֹת מְשֻׁפֵּט גֵּר אוֹ יְתוֹם, שְׁנֵאמַר (דברים כד, יז) 'לֹא תִטֶּה מְשֻׁפֵּט גֵּר יְתוֹם'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. בְּעֵינֵי הַטִּית מְשֻׁפֵּט הַטַּעַם גָּלוּי הוּא, וְעֵינֵי לְעִיל (מצוה רלג)^א. וּבָאָה הָאֲזִהָרָה מִכְּפֻלַּת בְּגֵר וְיְתוֹם לְפִי שְׁהֵם חֲלוּשֵׁי כַח מְדַבְּרִים וּמַעֲנִים יוֹתֵר מֵאַחֲרֵים, וְאִין מִי שְׁיָרִיב אֶת רֵיבָם (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה שמח). וְאֵל יַחֲשֹׁב הַשּׁוֹפֵט אַחֵר שְׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ הוּא פּוֹקֵד עוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים, וּבְעִיר הַנִּדְחָת צוּה לְהַטִּית הַבָּנִים עַל חֲטֵא אָבוֹתָם, וְיַעֲשֶׂה כֵן

משנה הלכות

יט, טו) שנאמרה בכל ישראל וגם הם בכלל, ואם היה הגר יתום עובר בשלשה לאוין שנאמר 'משפט גר יתום', ואינו לוקה מפני שאין בהם מעשה.

גר יתום. וכתב הרדב"ז ז"ל 'ואם תאמר למה לא מנה להו בג' לאוין במנין המצוות, ויש לומר ד'גר יתום' מחד קרא נפקא, ואם תאמר אם כן לא יהא עובר אלא אם כן יהיה גר יתום, אבל גר לבדו או יתום לבדו לא יעבור אלא במה שהוא כולל בכל ישראל, ויש לומר

בכשרות ונתחתן עמו קודם גמר דין פסול לגמור^א. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים שעליהם לקבל עדות. ואין לוקין עליו שאין בו מעשה ויש ליזהר מאוד תחת החופות להזמין עדים שאינם קרובים.

תקצ) גדרי האיסורים. גר או יתום שבאו לדין עם בעל דין אחר, אסור לו לדיין להטות דינו, ואם הטה את דינו עובר בשני לאוין, אחת משום 'לא תטה משפט גר יתום' ואחת מ'לא תעשו עול במשפט' (ויקרא

י. סנהדרין קד. יא. רמב"ם שם פי"ד ה"ב. חו"מ שם סי' ק"ג. ובתשובות חתם סופר סי' י"ז. **תקצ) א.** חינוך. ב. ע"פ דברים ה, ט. ג. רמב"ם הל' סנהדרין פ"כ הי"ב.

גַּם הוּא וַיִּטֶּה מִשְׁפַּט הַיָּתוֹם וַיִּפְקֹד עֵזֶן אֲבוֹתָיו עָלָיו, וְכֵן בָּגַר שְׁאֲבוֹתָיו עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וּמְמַשִּׁיכִים בְּהַבְלִיָּהֶם יִטֶּה מִשְׁפַּט יוֹצֵאֵי חֲלָצִיָּהֶם עֲלֵיהֶם, לְכֵן בָּא הַפָּתוּב בְּאַזְהָרָה מִיַּחֲדָת שְׁלֹא יַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפַּט אֶלָּא בְּצֶדֶק יִשְׁפֹּט אֶת עַמִּיתוֹ (עיין אור המצות (לאנגנר) ח"ד מצוה רפ. ועיין אברבנאל דברים כד, י-כב). וְהַטְעָנָה לְעִנְשָׁם בְּשִׁבִּיל הָאֲבוֹת אֲדִרְבָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹהֶבֶם בְּדִכְתִּיב (דברים י, יח) 'וְאֶהֱבֶה גֵר לְתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה', וְכֵן בֵּיתוֹם מִבְּאֵר בְּקֶרֶא (שמות כב, כ) 'וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ' (עיין אור המצות שם), וְדַמְעָתָם מִצִּוְיָהּ בְּיוֹתֵר, וּכְשֶׁהֵם צוֹעְקִים נַעֲנִים עַל מַעֲנִיָּהֶם (מעמי מצות שם). גַּם אָמְרוּ 'לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט', בָּעֵת הָרִיב הַזֶּה־רָאָה בְּאֵלֹהֵי שְׁלֹא יִסְתַּתְּמוּ טַעֲנוּתֵיהֶם מִפְּנֵי שְׁפִלוּתָם וּפְתַח פִּיָּךְ לֹא־לֶם בְּמָקוֹם הָרָאוּי (ספורנו דברים כד, יז), וְעַל זֶה אָמְרוּי מוֹעֲנִין לִיתוּמִים.

ספרי פר' כי תצא עא, רמב"ם הל' סנהדרין פ"ב, ספר המצוות לא תעשה ר"פ, סמ"ג לאוין ר"ז.

משנה הלכות

אינו חלש משאר בני אדם ולא גרע מגדול שנתגייר דלא אמרינן כקטן הוא כיון דבמציאות אינו חלש מאחרים אפילו לדעת המנחת חינוך. ויש להסתפק בקטן שנתגייר או שהטבילוהו בית דין, ולדעת הרבה שיטות אפילו נתגייר על ידי הוריו מכל מקום כשהגיע ל"ג שנים יכול למחות, והיטו בית דין דינו, ובשנת י"ג עשה מחאה ונעשה עכו"ם למפרע אי נעקר הלאו מהם, ואי נימא דאינם עוברים אם כן לאו זה ביתום הוה התראת ספק, וצריך עיון, ועיין בסמ"ג מצוה ר"ה, ולעיל מצוה רל"ג ובמה שכתבתי שם, ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

דגרסינן בספרי (פר כי תצא עא) "לא תטה משפט גר יתום" מה אני צריך והלא כבר נאמר (דברים טז, יט) 'לא תטה משפט ולא תכיר פנים', מלמד שכל המטה דינו של גר עובר בשני לאוין, משמע דדרוש קרא הכי 'לא תטה משפט גר' אפילו שאינו יתום, ואם היה 'גר יתום' עובר בג' לאוין, דמשמע 'גר' ומשמע 'גר יתום'. יתום ישראל אינו עובר אלא בלאו הכולל של כל ישראל. והמנחת חינוך תמה דכל גר יתום הוא שהרי כקטן שנולד דמי, ותירץ דבקטנותו נקרא גר יתום, ובגדלותו נקרא גר. וצריך עיון דאפשר שמדבר היכא דנתגייר הוא והוריו עמו דמיקרי יתום בשביל זה, שהרי

מצוה תקצא

ולא תחבל בגדר אלמנה (לא תעשה שנ"ה)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא למשכן אלמנה בין עניה ובין עשירה, שנאמר (דברים כז, יז) 'לא תחבל בגדר אלמנה'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לפי שחס השם יתברך על בריותיו וצונו לחוס ולרחם על האלמנה שלפה שבור בקרבה (חינוך), וכן דואגת על פרדת בעלה ומבכה על אבדתה, שאם היה חי היה משמחה ומפרנסה ורב את ריבה, ובאלמנה כתיב (שמות כב, כו) 'ושמעתי כי חנון אני', שהנשמות באות לעולם זכר ונקבה וכשנפטר יושבים שניהם בגן עדן של מטה, שהנשמה ממתינת לחברתה בגן עדן ומתענגת על פרדתה מחברתה בזה העולם,

משנה הלכות

בהשגות². ומיהו עיין הסמ"ע¹ והש"ך³ ובקצות החושן⁴ מה שכתבו בשיטת הרמב"ם ז"ל ותמצית הדברים דהאי תשלומין לאו תיקון להלאו הוא, ועיין ביאור הגר"א שם⁵ ודו"ק.

בשעת הלואה. ומותר למשכנה בשעת הלואה, ולדעת הרמב"ם⁶ אפילו בשעת הלואה אסור ורבו עליו החולקים⁷. ומותר למשכן שאל על פי בית דין את מי שיש לו שכר אצלו בין שכר אדם או בהמה וכלים⁸.

באיזו אלמנה אסור. ודעת הסמ"ע⁹ דאלמנה לאו דוקא אלא הוא הדין גרושה, והט"ז¹⁰ הוסיף אפילו בתולה, והש"ך¹¹

תקצא) גדרי האיסור. אלמנה בין שהיא עניה ובין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה, ואם עבר ומשכנה עבר בלאו. ומה שאמרו 'בגד אלמנה' לאו דוקא אלא הוא הדין כל דבר שבעולם אסור למשכנה אלא שדיבר הכתוב בהווה. עבר וחבל חייב להחזיר, ואם תודה שחייבת בית דין מגביהין מכסותה אם יש לה, דלא אמרו אלא שלא לחבול אבל לא אמרו שלא להגבות, כפרה בממון תשבע, אבד המשכון או נשרף קודם שהחזירו לוקה¹².

מלקות. כך כתב הרמב"ם ז"ל¹³, ותמהו עליו הראשונים והאחרונים ז"ל כיון דאיתא בתשלומין האיך לוקה ומשלם, עיין

תקצא) א. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ג ה"א. חו"מ סי' צ"ז ס"ד. ב. שם. ג. שם ה"ב. ד. חו"מ שם ס"ק כ"ה. ה. שם ס"ק ד. ו. שם ס"ק ה. ז. חו"מ שם. ח. שם. ט. ראב"ד שם. י. עיין רמב"ם שם ה"ז. חו"מ שם. ועיין מנחת חינוך שדן בזה. יא. שם ס"ק כ"ב. יב. שם ס"ק א.

וּמִצְטָעֶרֶת הַנִּשְׁמָה בְּגֵן עֵדֶן עַל צַעַר חֲכָרְתָּהּ בְּזֶה הָעוֹלָם, כִּי הַמָּתִים
מִצְטָעֶרִים בְּצַעַר הַחַיִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דברים כו, ו) 'וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצָּרִים
וְלֹאֲבִיתֵינוּ' מִכָּאן שֶׁהָאֲבוֹת מִצְטָעֶרִים בְּקָבֶר בְּצַעַר הַחַיִּים, וְהַנִּשְׁמָה הִיא
מִתְרַעֶמֶת לְיֹצֵר כָּל וְאוֹמֶרֶת לָפִי שְׁגֹרַת דִּין אֶמֶת בֵּינִי וּבֵין בֵּית זִוְגִי בָּאִים
לְמִשְׁכָּנָהּ וּלְגִזְלָהּ, מִיָּד שׁוֹמֵעַ שְׁנֵאמַר 'וְשִׁמְעָתִי כִּי חֲנוּן אָנִי' (טעמי מצות (לר"מ
הבבלי) לא תעשה שמט). עוֹד טַעַם אָמְרוּ (ב"מ קטו.) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רַע
בְּשִׁכּוּנָתָהּ, בְּבֹאוֹ בְּקֶרֶב וָעָרֵב אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן וְלִהְיוֹתָ (רש"י שם ד"ה משיאה),
זוֹלָת כִּי אֶפְשָׁר שְׁיָבוֹא לְיָדֵי זָנוֹת בְּבֹאוֹ לְבֵיתָהּ יוֹם יוֹם פְּעָמִים, וְסָחוּר
סָחוּר אֲמָרִינָן לְנִזְרָא" (עיין אברבנאל דברים כד, י-כב).

ב"מ קטו. רמב"ם הל' מלוה פ"ג, ספר המצוות לא תעשה רמ"א, סמ"ג לאוין קפ"ח, סמ"ק סי'
רס"ח, חושן משפט סי' צ"ז.

מצוה תקצב

וְשִׁכַּחַתָּ עֹמֶר (מצוה עשה רל"ז)

צָוָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַנִּיחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָה, שְׁנֵאמַר (דברים כד, יט) 'וְשִׁכַּחַתָּ
עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ'.

משנה הלכות

לענין משכון^{טו}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן
בזכרים ונקבות.

תקצב) גדרי ושיעור המצוה. מצות עשה
כשנשכח עומר בשדה בשעת
הקצירה להניח לעניים^{טז}. שיעור העומר כל
זמן שאין בו סאתים תבואה, יש בו סאתים
אינו שכחה דזה גדיש ולא עומר, שכח שני
עומרים אף על פי שהיו סאתים או יותר הוי

חולק דדוקא אלמנה וכן כתב התומים^{יז} ועיין
באחרונים. אלמנה מן האירוסין בכלל
הלאו^{טח}. אלמנה שנישאת לשני ואח"כ
נתגרשה מן השני ויש לה דין גרושה, יש
להסתפק אי עובר בה להפוסקים שאין
גרושה בכלל זה. ספק אלמנה אסור למשכנה
מספק, ואם היתה במקום שיש לה חזקת
אשת איש וחזקת חי לבעל, כגון באופן
שהבא עליה בחטאת, דין אשת איש לה גם

יג. ע"פ שבת יג. ע"ז יז. יד. ס"ק ת. טו. מנחת חינוך. טז. שם. **תקצב) א.** רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א ה"ה.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁהֶעֱנִיִּים וְהָאֲבִיּוֹנִים בַּחֲטָאִם וְעֲנִיּוֹתָם מְלַקְטִים בְּשֻׁבָּלִים אַחֵר הַקּוֹצְרִים אַחַת וּשְׁתֵּים, וְתוֹלֵן עֵינֵיהֶם עַל הַתְּבוּאוֹת, בְּרֹאוֹתָם בְּעַלֵּי הַשְּׂדוֹת מֵאֲלָמִים אֲלָמִים בְּתוֹךְ הַשְּׂדֵה בְּכִרְפֹת הַשֶּׁם יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם, וְחוֹשְׁבִים בְּלִבָּם לֵאמֹר מִי יִתֵּן וְהָיָה לִי כֵן לְאַסֹּף עֲמָרִים לְבֵיתִי וּלְשִׁמְחָה בּוֹ בְּנֵי בֵיתִי (חִינּוּךְ), וְהֵם קוֹרְאִים תִּגָּר עַל הָעֲשִׂירִים שֶׁפָּרְצוּ בְּאַרְצָן, וְהֵם חֹסְרִים מְכַל טוֹב רַעֲבִים גַּם צְמָאִים, עַל כֵּן הָיָה מִחֲסָדֵי הַשֶּׁם יִתְבָּרַךְ עַל בְּרִיּוֹתָיו לְמַלְאוֹת תַּאֲוָתוֹ זֶה בְּשִׁיחָהּ מִקְרָה מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁיִּשְׁכַּחְהוּ בְּעַל הַשְּׂדֵה וַיִּזְכֶּה בּוֹ הָעֲנִיִּים, וְתִתְקַרֵּר דַּעְתָּם שִׁיחָהּ לָהֶם לֶאֱכֹל, וַיַּעֲשׂוּ שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִקְרְאוּ תִּגָּר (מַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַכְּבִלִי) מִצְוֹת עֲשֵׂה רַל"ט). וְהָיָה בָּזֶה תוֹעֵלֶת לְבַעַל הַשְּׂדֵה שֶׁיִּקְנֶה בָּזֶה נֶפֶשׁ טוֹבָה מְמֹדֶת

משנה הלכות

הקוצר שהתחיל לקצור מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו, של אחריו שכחה, ושלפניו אינו שכחה, זה הכלל כל שהוא בבל תשוב שכחה, וכל שאינו בבל תשוב אינו שכחה. שנים שהתחילו לקצור מאמצע השורה זה פניו לצפון וזה לדרום ושכחו לפניו ולאחריהם, שלפניהם שכחה מפני שכל אחד זה שלפניו הוא לאחוריו של חברו.¹

באילנות. ויש דין שכחה בקמה ובאילנות,² וקמה שיש בה סאתים אינה שכחה פחות ממנה שכחה, אילן אחד או שנים אפילו היו בו כמה סאין פירות הרי זה שכחה, שכח שלשה אילנות אינו שכחה. אילן שהוא ידוע ומפורסם במקומו, או מצד פירותיו או בשמו אינו שכחה מפני שהוא ידוע ומפורסם,³ ונוהג בזכרים ונקבות בזמן

שכחה כל זמן שאין באחד סאתים.³ שכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה, שכחו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עוברים ורואין אותן בעת ששכחוהו אינה שכחה, עד שישכח מכל האדם, עומר הטמון אם נשכח הוה שכחה.⁴ היה בעל השדה בעיר ואמר יודע אני שהפועלים שכחו עומר במקום פלוני ושכחוהו הרי זה שכחה, ואם היה בשדה ואמר כן אינה שכחה, שכחוהו מעיקרו בשדה הוא שכחה, אבל בעיר אפילו זכור ולבסוף שכיח הרי זה שכחה.⁵

פרטי דינים. עמדו עניים בפניו או חיפוהו בקש, והוא זוכר את הקש או שהחזיק בו להוליכו בעיר והניחו בשדה ושכחו אינו שכחה.⁶ הניח שלשה עמרים אינם שכחה.⁷

ב. שם פ"ה ה"ח. ג. שם ה"א. ד. שם ה"ב. ה. שם ה"ג. ו. רמב"ם שם ה"ד. סמ"ג לאוין רפ"ח. ז. רמב"ם שם ה"י. ח. שם ה"א. ט. שם פ"א ה"ו. י. שם פ"ה הכ"ב. יא. שם הכ"ג.

הַנְּדִיבוֹת, וּבִרְכָּהּ מֵהָעֲנִי שֶׁהֵנִיחַ לוֹ הָעֶמֶר, וְעַל בְּעָלֵי הַנֶּפֶשׁ טוֹב יְנוּחַ בְּרַפְתְּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְעוֹלָם (עיין חינוך).

פאה פרק ו, כ"מ יא. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ה, ספר המצוות לא תעשה רי"ד ומצות עשה קכ"ב, סמ"ג לאוין רפ"ח עשין קנ"ח, יורה דעה סי' שצ"ב.

מצוה תקצג

שֶׁלֹא לְקַחַת עֶמֶר הַשִּׁכְחָה (לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁנִי)

הַזֹּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לְקַחַת עֶמֶר הַשִּׁכְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד, יט) 'וַיִּשְׁכַּחַת עֶמֶר בְּשָׁדָה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֵׁל"ה. וּלְפִי שֶׁהֵיכָל הָרַע מַעֲכָב אֶת הָאָדָם מִלַּעֲשׂוֹת חֶסֶד, וְהָעֶמֶר אֵין מִי שִׁיּוּדַע אִם שָׂכַחוּ שֵׁם אֱלֹהֵי הַנִּיחוֹ בְּמִתְכַּוֵּן שֶׁלֹא הָיָה שִׁכְחָה, וַיִּחְשַׁב בְּלִבּוֹ אַחֲזֹר וְאֶקְחֶנּוּ, וַיִּזְהַר הַכֶּתוּב בְּלֹא 'לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ', כִּי מֵאֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ

משנה הלכות

שדה לקצור אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני, אימתי בזמן שקיבלה ממנו ליקח בכל השדה כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכרו וכו', וכתב הרדב"ז 'והטעם כיון שיש לו חלק בקציר והעני מוזהר על שלו', ונראה דסבירא ליה דמקבל שדה לקצור יש לו חלק בקציר ונעשה שותף בהתבואה, ואפילו הכי חייבים בלקט שכחה ופאה, וצריך עיון.

הפטורים. קצורוהו עכו"ם או ליסטים או קרסמוהו נמלים פטור מן השכחה⁷. עפו עמריו ברוח חזקה לתוך שדה חבירו ושכח שם אינו שכחה שנאמר 'בשדך'⁸. וכתב המנחת חינוך לפי זה הקונה תבואה

ומקום שתרומות ומעשרות נוהגים, ועיין להלן במצוה תקצ"ג לזמן הזה.

תקצג) גדרי הלאו. השוכח עומר בשדה אסור לחזור אחריו ליקחנה, אלא יניחנה בשדה עד שיבואו עניים ויקחו לנפשם, חזר ולקח הרי זה עבר בלאו ואינו לוקה שהרי חייב להחזירו לעניים, ואם אי אפשר לקיימה ולהחזירה כגון שנאבד או נשרף לוקה, ועיין לעיל (מצוה תקצ"א).

שותפות. והמנחת חינוך נסתפק כאן בשדה השותפות אי שייך שכחה, וכתב 'והרמב"ם לא פירש דין זה', ולעניות דעתי נראה לדייק ממה שכתב הרמב"ם⁹ 'המקבל

הִיְתָה זֹאת לָךְ לְשֹׁכֵחַ הָעֶמֶר 'לִמְעַן יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ' (דברים שם), וְאִם לֹא תִנְיָחוּ אֶתְּהָ מִחֶסֶד לָךְ הַבְּרָכָה, לְבַד מִהָעֵנֶשׁ עַל בְּטוֹל עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֵׂה (עֵינַי טַעְמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּבִלִי) לֹא תַעֲשֵׂה שֵׁנ). וְכִרְוֹר מִן הַשֶּׁכֶל שֶׁצָּרָךְ הָאָדָם לִקְבֹּעַ בְּנַפְשׁוֹ הַנְּדִיבוֹת וְהַרְחָמְנוֹת עַל הָעֵנִיִּים בְּכֹל מָקוֹם אֲשֶׁר נִפְּנָה בְּקִצִּיר וּבִבְצִיר, וְאִפְלוּ בְּקַעְרָה אָמְרוּ חֲזוֹ"ל (עִירוּבִין נג:). צָרִיךְ שְׁיָנִיחַ פָּאָה, וְלֹא יִהְיֶה רַעֲבָתָן (מִצְוֹת דוד (רדב"ז) מִצְוֹה רמח). וְכִרְשׁ"י, "לִמְעַן יִבְרַכְךָ" אֵף עַל פִּי שֶׁבֶּא לִידּוֹ שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוֵּן אֵלָּא עַל יָדֵי שְׂכָחָה, עַל כָּל פְּנִים יַעֲדָה לוֹ הַתּוֹרָה בְּרָכָה, 'קֹל וְחֹמֶר לַעֲוִשָׁה בְּמִתְכַּוֵּן, אָמֹר מַעֲתָה נִפְלָה סֵלַע מִיָּדוֹ וּמִצָּאָה עֲנִי וְנִתְפָּרַנְס בּוֹ הוּא מִתְפָּרֵךְ עָלֶיהָ' (וכן הוא בַּסְפָּרִי פ'ר' כִּי תִצֵּא עֵג).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

משנה הלבות

בזמן הזה להניח שכחה אפילו בארץ ישראל, ודחקו האחרונים לחפש טעם לדבר מאחר שהאידנא ברוך ה' רוב ישראל הם, וליכא משום טעמא שכתב הרמ"א (יו"ד סי' של"א) שיטלום עכו"ם, וקצת כתבו הטעם משום דהאידנא אין העניים מצויים בשדות כלל ואין העניים סומכין על זה כי אין שוה להם לכתת רגליהם בשדות, וכיון שאין עניים מצויים בשדות אין חיוב להניח, ולטעם זה אם ימצאו עניים או שיהיו הקוצרים עניים ודאי מחויב להניח העומר השכחה, ועוד נתנו טעמים בדבר.

מחבירו אפילו במחובר שיקצור מכל שכן בתלוש שאין לו בגוף הקרקע רק התבואה שלו, אם כן אין כאן דין שכחה כי לא הוי בשדך, ולעניות דעתי זה אינו ממה שהבאתי לעיל דברי הרמב"ם בהמקבל שדה חבירו לקצור, דכיון שיש לו חלק בקציר מוזהר על שלו, והתם הרי אין לו בשדה כלום, ואפי' הכי חייב בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. עומר ששכח על אבן איבעיא דלא איפשיטא ולחומר¹.

בזמן הזה. ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות כתרומות ומעשרות, ומיהו לא נהגו